

29-322?

Luceafărul

SECRET
LECTURA

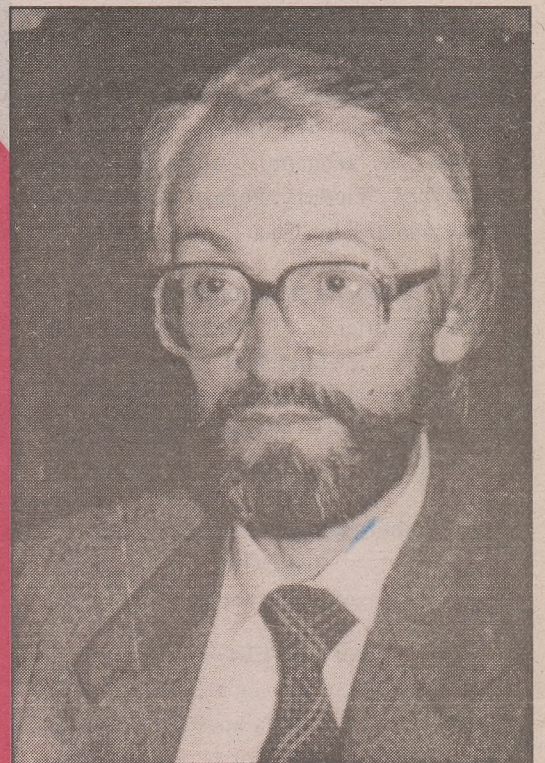
Săptămânal de literatură. Nr. **33** (242), serie nouă. Miercuri 27 septembrie 1995. Pret: 500 lei

**MALRAUX,
CONDOTIERUL
SCRIITOR**

POEZIA PREEMINESCIANĂ

**DESCOPERIREA
UNUI SCRITOR**
Vasile Andru

„RAPORTURILE SCRITORILOR ROMÂNI CU SECURITATEA“

de HORIA GÂRBEA (II)

De fapt, titlul acestui articol (preluat ad litteram din „EVENIMENTUL ZILEI“, nr. 987 din 20 septembrie 1995) este fatalmente incomplet. El ar fi trebuit să sune astfel: „Raporturile scriitorilor români cu și către Securitate“.

Din categoria cu fac parte cele de tipul: „Directorul Editurii Albatros i-a solicitat lui Ion Lăncrăjan să modifice textele interpretabile din romanul Toamnă fierbinte“ – de unde ar reieși că autorul bolovănoșilor Cordovani ar fi fost un mare disident naționalist, nu un servil slujbaş al literaturii comuniste oficiale; „Pavel Suian, pe atunci activist al C.C. al P.C.R., a contribuit la respingerea scenariului filmului Nuntă cu dar scris de Titus Popovici“ – și s-ar putea crede că acesta ar fi fost o victimă a cenzurii exercitate în cinematografie, nu că avea la activ peste 20 de filme; „Zigu Ornea era suspectat că se preocupă de promovarea cu predilecție a scriitorilor de naționalitate ebraică“ – deci s-ar putea acredita ideea că literatura de dinainte se făcea pe criterii rasiale. „În 1981, Nicolae Prelipceanu afirma că nu avem cultură și civilizație“ – și n-ar fi exclus să reiasă că astăzi avem... Stabiliți dvs. singuri cât adevăr și câtă mistificare este în toate aceste aserțiuni mai mult sau mai puțin tendențioase!

Din categoria „raporturile scriitorilor

români către Securitate“ face parte tărășenia cu Groșan, Buduca, „Ziua“ și „Evenimentul“. Și, mai ales, S.R.I.-ul! Deci, „Evenimentul“ publică în exclusivitate extrase din Cartea Albă a Securității, cu voie de la Măgureanu (cărui i se confecționează în paralel, pe chiar pagina alăturată, statutul de victimă a lui Vadim Tudor). Printre aceste materiale „incendiare“ este strecurat și unul în care editorialistul de la concurență („Ziua“) îl turna pe Nicolae Breban la Securitate. Se făcea că acest notoriu disident ex-C.C., pe atunci navetist parizian, devenise astfel victima odioasei instituții respective. Numai că Ioan Groșan răspunde manevrei, în ziarul său, arătând că, de fapt, fostul său coleg Buduca fusese „strâns cu ușa“ și – deh, ce să facă? – făcuse oficiul de delator...

Ce să înțelegi din toate astea? Că scriitorii au avut de a face, cu toții, în mai mică sau mai mare măsură, cu Secu? Că, astfel, branșa editorialelor este oricum pătată? Că, de aceea, ar trebui măcar acum să-și vadă lungul nasului și să nu se amestece în politică? Că din toate aceste întrebări retorice n-ar trebui să reținem decât că ei sunt atât de puternici încât pot declanșa ostentativ orice război psihologic „astăzi ca și mâine, pururi și acum“, în special în prag de campanie electorală...

SCRIITORUL SAU PUTEREA

de NICOLAE PRELIPCEANU

Raporturile între o persoană, fie chiar om, nu scriitor, și o altă realitate, fie chiar slăbiciunea, nu puterea, sunt marcate, ori semnalate, ori dimensionate de importanța pe care o are una în ochii celuilalt. În plus, între scriitor și putere, se poate spune că e vorba de importanța pe care și-o dau reciproc. Dacă pentru scriitor puterea, atât de lumească și atât de adesea dezgustătoare, care guvernează o țară sau alta, înseamnă ceva, atunci e limpede, el „va face totul“ pentru a-i intra în grație. Asta deoarece prin ea va putea dobândi ceea ce urmărește. Dar, vai, cât de mărunț e obiectul urmărit, dacă el îți poate fi dat de-o simplă, trecătoare, putere politică. La punctul de vedere al artistului mă refer când spun mărunț. Altfel, pentru un afacerist, e imens. Dar el, artistul, se presupunea în vremi mai idealiste, își propune alte idealuri, spre altele năzuiește el. Istoria puterilor acestei lumi și istoria vieților literare ne dovedesc, însă că nu-i așa. Că scriitorul e, prea adesea, și el om și vrea o simplă viață materială mai bună – unul cu orice preț, altul cu un preț ceva mai sus. Dar puterea fiind exercitată de oameni, contează și cum privește ea pe scriitor. Căci zadarnic ai încerca să te apropii de una pentru care nu ești – vei rămâne veșnic departe. Dar în general puterea îi vede pe scriitori. Cea totalitară, prin sechelele căreia încă mai trecem aici, în România, îi vede ca pe niște instrumente speciale. A spus speciale, fiindcă pentru puterea totalitară toată lumea, toată națiunea nu e decât un instrument. Vai de scriitorul care se cedează pe sine, cu operă cu tot, scopului urmărit de putere! Atâtea destine ucise am văzut și noi în jurul nostru, aici, în Est! Și asta pentru că au urmărit altceva decât victoria interioară, tăcută, eventual secretă. Dar, veți spune, scriitorul urmărește să fie celebru, îi place să vadă admirația în ochii celorlalți. Asta urmărește cu orice preț scriitorul cu fibră slabă, superficială. Celălalt lucrează la opera sa, mai puțin atent la afară decât dinăuntru. Acesta e de neatinș pentru orice putere, căci puterea e fatalmente un afară. Iar opera, oricât ar părea de vizibilă în afară, nu e decât o construcție interioară, care va muri de fapt o dată cu scriitorul, lăsând afară numai „lumina stelei ce-a murit“ și acum „încet pe cer se suie“.

acolade

CURSA JURNALELOR

de MARIUS TUPAN

Rar, foarte rar, un ilustru necunoscut poate stârni interesul cititorilor printr-un jurnal. E vorba de jurnalul literar, fiindcă de notațiile zilnice, anodine ale unui ins oarecare, convins că viața lui poate deveni un roman, lumea e plină, iar tinerile fete, îndrăgostite, reușesc chiar să strângă pagini cu o oarecare vibrație, ce pot deveni material documentar doar pentru autorii autentici, dacă aceștia ajung în posesia lui. Cu vreo două decenii în urmă, un prozator norocos a pus mâna pe o asemenea scriere, dar, la oricâte strategii a recurs, în final, nu s-a putut ridica deasupra condiției sale, în plus, dezvoltându-i-se sursa de inspirație; a căpătat ceea ce merita: blamul public. Alceva se întâmplă când trăirile altora intră în atenția unui Marin Preda, să zicem. „Cel mai iubit dintre pământeni“ pare să aibă la bază un jurnal, personajul central respectă în mare parte traiectul unei persoane ilustre, tăvălită prin detențiile comuniste, dar nu aceasta e cauza de consemnare a operă memorabilă, ci dotarea autorului, care, și-atunci când a mai ațipit pe ici, pe colo, tot a izbutit pagini de mare interes. Parcă pentru a umple un gol, în ultima vreme au apărut tot felul de tipărituri pe care nu știi în ce categorie să le plasezi – jurnal mascat sau rememorări fardate – care aduc măturii dintr-o lume crepusculară, la limită, de obicei aceea a închisorilor roșii, însă valoarea lor literară e îndoielnică, uneori absentă. Caragiale a reușit să facă monumente din momente, neavând nevoie de subiecte încărcate de o potențialitate artistică, pe când destui scriitori, confrunțați cu experiențe spectaculoase, se mulțumesc să înșire faptele nude, fără relevanță,

uneori într-o ordine aleatorie. Citind una din cărțile lui H. Grămescu, tot un soi de jurnal, am fost invidios pentru întâmplările ce l-au avut drept erou, cu care puțini se întâlnesc în viață dar, în același timp, realmente revoltat că și-a tratat pomperistic gulagul, inadecvat, neputându-se detașa creator de anii negri. Tot dintr-o experiență asemănătoare a luat naștere și una din cărțile lui Andrei Ciurunga, dar propensiunile sale satirice l-au împins spre o scriere ușoară, comparabilă doar cu emisiunile de divertisment ale lui Grigore Pop sau Dan Mihăescu. Cum orice revoluție stimulează și o evoluție, câțiva inși compromiși mai ieri au simțit momentul că se pot reabilita prin viclesuguri și, cu promptitudine, și-au confecționat jurnale de disidenți (!), ajutați, firește, și de instituțiile noii puteri, doar pentru a-i folosi în diversiuni și campanii electorale. Aceste compuneri, cusute ca multe altele cu ață albă, nu fac decât să arunce noi umbre peste cei care, orice ar întreprinde, fie și forțând realitatea printr-un fel de literatură ad-hoc, nu reușesc mai mult decât să redevină caraghioși, înscriindu-se în vecinătatea lui Eugen Barbu, un alt posedat al jurnalelor, cu specificația că faimosul plagiator voia să lase mărturie în veac alesele sale lecturi, frământările unui gânditor profund când, de fapt, până și aceste încropeli erau îndeletnicirile negrilor săi binecunoscuți. Așadar, la capitolul jurnale trebuie să fim mereu circumspecți și relativiști, căci impostura, amatorismului și ridicolul par să-și găsească un sălaș adecvat aici, deși avem câteva exemple - Maiorescu, Rebreanu – care ne obligă să privim și altfel cursa.

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Victoria Popazu (*dactilografă colaboratoare*), Ion Cucu (*fotoreporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP
Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

DIAVOLUL ȘI BUNUL DUMNEZEU

de CAIUS-TRAIAN DRAGOMIR

Îl putem contrazice pe Tolstoi, cel din Anei Karenina, spunând că răul este de un singur fel. El poate primi circumstanțe atenuante sau agravante, dar nu este mai puțin rău. În fond, circumstanțele nu schimbă niciodată natura sau amploarea răului, ci doar translează vinovăția de la un subiect la altul. Binele pare să fie cel puțin de două feluri – binele intențional (ori – să spunem – pasional, naiv, inocent) și binele ca act reflexiv. Consecințele și implicațiile acestei sistematici privesc metafizica, psihologia și – în ultimul rând – istoria. Binele-pulsiv este o aspirație sublimă, dar el poate să se strângă inacceptabil de repede, ori să genereze efecte de o absolută inumanitate, încât a ajuns să se spună că „drumul la iad este pavat cu bune intenții“. Numai câteva dintre acestea au fost – de exemplu – unele din intențiile lui Karl Marx, ale lui Benito Mussolini, sau chiar ale lui Lucrețiu Pătrășcanu. Binele reflectat este însă mai curând un anti-rău decât un bine propriu-zis – el are consistență dar nu are strălucire, are valoare de întrebuințare dar nu are căldură.

Sigmund Freud spunea că, în ultimă instanță, majoritatea problemelor umane suferă reducția la o singură dilemă: a prefera o satisfacție târzie, limitată ca sursă de obținut, dar durabilă, în schimbul satisfacției imediate, atractivă dar trecătoare, inconsistentă.

Dar trăirea înseamnă emoție, existența înseamnă tot emoție – nimic nu persistă, din această întreagă lume, dincolo de orizontul emoțiilor noastre. Sunt, poate, trei moduri de a exista: existența în absolut (la limită, în substanță), existența ca formă a lui a fi (ca lege și logică a ființării) și, în sfârșit, existența în determinări cauzale (proces, instincte, întâmplări). Numai în conjuncția acestor moduri se naște existența reală – inclusiv existența valorii, deci aceea a binelui. Răul este alterare a existenței prin inexistență. Substanța existenței este emoția (acest factor constitutiv al ființei uitat, poate din timiditate, în textele dar nu și în viețile filozofilor) – vin apoi rațiunea și fapta. Psihologic personalitatea își află componentele într-un eu infantil, un eu adult și un eu parental – părintele (cel al istoriei clasice) dictează, adultul judecă, copilul se dăruie și toți acești trei subiecți se regăsesc neîndoiește în fiecare dintre noi, într-un dozaj mai mult sau mai

puțin specific.

Eul parental presupune o legătură directă a regulei și faptei; cel adult cuplează capacitatea deliberativă și fapta, iar cel infantil pune la originea actului emoția. Iată de ce, sub raport spiritual, dar și psihologic este perfect adevărat că „murim de când ne naștem“. Eul infantil – eul esenței absolute a emoției – desigur, nemuritor, se retrage totuși treptat (în cei mai mulți dintre oameni) lăsând să prevaleze mai întâi intelectul rațional și, în sfârșit, cel mai mult sau mai puțin ritual. În viață însă disputa formelor existenței în interiorul ființării, ori a eurilor parțiale în eul global adoptă modalități infinite și nu rareori reușește să marcheze istoria.

Simbolul perfect al acestei dispute continui este personajul Goetz din „Diavolul și Bunul Dumnezeu“ de Jean Paul Sartre. Generalul Goetz terorizează o Germanie medievală răvășită de lupte și dezordine – o face fără sentiment și fără nici o autocenzură morală, cu autoritatea unui părinte crud și necontestabil. Goetz suferă însă o conversie bruscă – automatismul actului reglat exclusiv de regula proprie lasă loc unei bunătați perfecte, fără limită și – din nou – fără cenzură interioară. Minusul devine brusc plus – eul parental se vede substituit de eul infantil al personajului – dar Germania trăiește dezastre încă mai mari sub noul Goetz. În final, Goetz promite să redevină omul dur care fusese altă dată, dar într-o manieră reflexivă, dedicându-se unui scop. „Diavolul și Bunul Dumnezeu“ pare să fie un fel de poveste cu zâne: când eroii basmului – în finalul acestuia – se căsătoresc se înțelege de la sine că noua familie va fi fericită, iar când Goetz afirmă, la sfârșitul piesei lui Sartre, că a găsit soluția existențială căutată, noi nu suntem convinși de adevărul spuselor lui.

„Diavolul și Bunul Dumnezeu“ își află o stranie și nesperată omologie în istoria modernă: de la războiul rece la speranțele și entuziasmul eliberării prin revoluții și – în sfârșit – nașterea perspectivelor raționale în acest sfârșit de mileniu. Istoriile parțiale – ori locale – se înscriu în fascicolul evoluției planetare, a civilizației, atât doar că „Diavolul și Bunul Dumnezeu“ nu este o poveste încheiată. Diavolul renaște din orice fisură a sintezei triplei rădăcini a existenței, a binelui sau vieții interioare.

ALTERNATIVE (I)

de ȘERBAN LANESCU

Odată acceptată premisa că starea actuală a societății românești este tranzitorie, căci și există, pare-se, destule argumente în acest sens, gândul, într-o atât de firească înclinare a firii omenești se îndreaptă către eventuali viitori posibili, mai întâi încercând a sesiza care sunt, cum le numesc futurologii, „tendențele grele“, iar apoi, pe baza lor, imaginându-se posibile scenarii alternative. Este însă premisa „de start“ corectă? Care sunt, și cât de reale, argumentele pomenite? Nu cumva, mai de-adevăratelea, des pomenita **tranziție** este o **lucrătură** propagandistică, un mit cu valoare de substitut funcțional al „viitorului de aur“? Pertinența răspunsului la această interogație este condiționată de un demers ce corelează(a) **diagnosticul stării politice a societății românești** (stare politică în care sunt sublimate interese, starea psiho-socială și cea morală) cu (b) **configurația și tendințele contextului politic internațional**. Un demers la care omul „de rând“ (și chiar mai mult decât „de rând“) cu greu poate avea acces informațional, fără a mai vorbi că prelucrarea corectă a informației poate fi afectată, distorsionată de speranțe și/sau temeri. Pretenția raționalizării riguroase se dovedește paralizantă. Drept care și este abandonată, așa cum lesne îți poți da seama inventariind interpretările date celor ce se întâmplă, fie „la o parolă“, fie în discursul celor care au acces la „microfon“. Dincolo însă de varietatea sensurilor ce i se conferă, tranziția, sau altfel spus, negarea prezentului în numele unui viitor altcumva (dar, Doamne!, cum?) este aproape unanim acceptată, după cum rezultă și din sondajele de opinie, ori, cel puțin, așa o declară „toată lumea“ deși este evident că, unora, situația actuală și permanentizarea ei le este cum nu se poate mai profitabilă acționând ca atare. Iar un mit, o iluzie, dacă este masiv împărtășită, se reifică. Dar nu numai curentul de opinie „cum că suntem în tranziție“ constituie un argument. Ba poate că este cel mai slab căci, în spațiul mioritic, de-o fi una, de-o fi alta, ce e scris și pentru noi... Evidentă, lupta pentru putere („**Atenție, sus se lucrează!**“) între diferitele facțiuni/rețele ale **to'arășilor**, mai bătrâni sau mai tineri, cu sau fără pistol, mai cu seamă această luptă îndrituiește predicția schimbării. Că doar nu de flori de măr au fost „rotiți“ (unii... de tot) atâția generali S.R.I., M.Ap.N., Poliție ș.a.m.d. Ar mai fi, desigur, de pomenit, măcar din considerente de simetrie, Opoziția. Câtă și cum mai este. Uneori visând frumos, public, ca nu de mult S. Cunescu, bunăoară, când a prefigurat viitoare victorii electorale. Și, în fine, ideea imanenței schimbării se decantează din analiza „factorului extern“, căci Lumea în general și Europa în special este în curs de reaşezare.

Deci resemnarea disperată dintr-o *vorba* rusească, Dumnezeule, Dumnezeule, mâine tot așa/la fel (*Boje, Boje zavtra toje*) pare să nu mai fie de actualitate. Mai departe însă, în estimarea viitorului, cumva de la primul pas, se ajunge sub imperiul „nisipurilor mișcătoare“, al umbrelor/aparențelor înșelătoare, al confuziei și incertitudinii, al primejdiilor ascunse/disimulate etc. Așa cum poate fi dedus și din reacțiile sociale presupunând explicit sau implicit raportarea la viitor. Scăderea drastică a natalității și abandonul pruncilor în maternități, sau în pubele, deșcolarizare, cât ține, emigrație, pusul pe căpătuială rapidă fără reticențe juridice și cu atât mai puțin morale, care cum poate. Sau, revenirea la vechiul tembelism, urâte fiind buticurile și democrația, sperându-se instaurarea unei dictaturi (chiar dacă nu i se spune așa) care să asigure supraviețuirea, inclusiv rația de alcool, adică cei taman buni de ademenit cu promisiuni populiste, de orrdine, de împărțire echitabilă a sărăciei, cu adausul de rromânism tăfnos satisfăcându-le orgoliul. Toate acestea (fără pretenția unui inventar exhaustiv) pentru grosul societății. Mai rămâne elita, sau elitele, sau **intelighenția** în a cărei/căror definire sunt mai cu seamă semnificative **raportarea la putere** și, totodată, **influența socială**. Este segmentul social care contribuie decisiv la prefigurarea viitorilor posibili constituind obiect al căutării în continuare.

Omar Khayyäm, *Rubäiyätele*

Cunoscut până pe la mijlocul secolului trecut doar ca filozof și matematician, poezia sa făcând deliciul unui cerc restrâns de rafinați, poetul Khayyäm pătrunde în conștiința europeană odată cu prima traducere englezească a lui Edwar Fitzgerald (1859). Din acel moment, Europa descoperă cu surprindere un univers poetic ferit de rugina timpului, întrunind două coordonate esențiale ale gândirii umane: incertitudinea în fața problemelor grave ale existenței și exaltarea clipei trăite, aceasta fiind unica sursă a bucuriei omenești. „Reacție a spiritelor obosite de minciună“ (Charles Grolleau), catrenele lui Khayyäm ridică genul cel mai fecund al poeziei persane de la nivelul preponderent erotic și mistic la cel filozofic.

Utilizând cele mai noi variante de traduceri străine, ediția extrem de atent îngrijită a dlui George Popa încearcă o sistematizare a Rubäiyätelor, „ordonându-le pe o înșiruire suitoare mergând de la meditațiile asupra spectacolului efemerității și nimicniciei existenței umane până la modalitățile de eliberare a omului de servitutea formulei străine de a fi, care i-a fost impusă“. Concret, grupajele sunt realizate conform următoarelor intenționalități ideatice: eterna prefacere, *vanitas vanitatum*, fatalitatea, imposibilitatea cunoașterii, nimicnicia și absurdul vieții, incertitudinea credinței, singurătatea omului, *carpe diem!*, vinul – element eliberator, detașarea – supremă înțelepciune, poezia absolută (văzută ca unic mijloc aflat la îndemâna omului, prin care acesta din urmă să poată atinge inefabilul și să intre, folosind termenii heideggerieni, „în prezența prezenței sale“).

„Miresme, cupe, harfe și bucle aurii:/ O, jucării sfârmate de Vreme, jucării!/ Gând, faptă, renunțare, virtuți, căinți și rugi:/ Cenuși pe care timpul le spulberă, cenuși...“. Extraordinar de plastice, limpezi, emanând distincție, grație și un inconfundabil parfum oriental, Rubäiyätele lui Khayyäm ne învață un trist adevăr: eternitatea noastră se măsoară prin efemer... (Ed. TIMPUL, 3900 lei)

Gabriel Țepelea, *Pentru o nouă istorie a literaturii și culturii române vechi*

Istoric literar stăpânind în chip fericit uneltele științifice necesare scrutării din perspectivă pur filologică a textelor, acad. prof. dr. Gabriel Țepelea adună organic între copertile noii sale cărți contribuții remarcabile (unele publicate în reviste sau în alte volume anterioare) în domeniul literaturii și culturii noastre vechi. Scopul mărturisit al autorului este acela de a redimensiona respectivul domeniu; studiile evidențiază noi valențe (mai toate nebănuite până azi) ale unor texte precum *Noul Testament de la Bălgrad*, *Biblia de la București*, *Alexandria*, *Mineiele* buzoiene și rămnice; mai puțin cunoscute (și frecventate), scrierile românești în limba latină datând din sec. al IV-lea d.Hr. oferă numeroase mărturii despre perenitatea elementului românesc pe aceste meleaguri, iar interpretările autorului fac mai mult decât să scuture colbul de pe respectivele texte.

Prin demersul său trudnic, Profesorul Gabriel Țepelea completează operele unor cercetători clasicizați, precum Cărtojan și Iorga; alături de mai tânărul Dan Horia Mazilu, dl Gabriel Țepelea este un cercetător cu o optică novatoare, îndrăznească, care demonstrează că nu s-a spus încă totul într-un compartiment al culturii care părea epuizat din punct de vedere al eventualelor noi perspective critice. (Ed. TEHNICĂ, 4000 lei)

Andrei Corbea, *Despre „Teme“*

Subintitulat *Explorări în dimensiunea antropologică a literalității*, studiul cercetătorului ieșean stabilește conexiunile posibile între estetica receptării (domeniu în care autorul și-a creat deja o reputație certă), paradigma comunicativă și modelele pragmatice în „orizontul substanțialismului și absolutivismului logic“, tematismul fiind plasat sub semnul comparatisticii. Într-un *dialogism* din perspectiva căruia „acțiunea Celuilalt nu se va revela niciodată ca evidentă, ci doar ca înlățuire de simptome“, praxisul *poate* căpăta noi forme, se produce o mutație de fond (*conținutul* devenind *temă*); în ultimă instanță, pledoaria autorului se îndreaptă spre o paradigmă insolită în știința literaturii. (Ed. UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA“, 5980 lei)

Mircea Streinul, *Ion Aluion*

Lăudabilă inițiativa criticului Ion Simuț de a scoate din nedreaptă uitare numele unui scriitor despre care generațiile nenorocoase ale epocii comuniste („înmugurite în genunchi“, ar spune poetul Nicolae Jinga) habar nu mai aveau. Două sunt motivele complotului tăcerii bine „croșetat“: în primul rând, după 1947, „tot ce ținea de Bucovina și Basarabia intra în zona interdicției politice. Dacă mai punem la socoteală și faptul că opera epică a lui Mircea Streinul a înfățișat în mod dramatic pericolul bolșevic, avem o explicație în plus a severei cenzuri ce s-a exercitat postum asupra scriitorului“. (Ion Simuț, în prefață); în al doilea rând, tentativa de scoatere din istoria literaturii a prozatorului se datorează intersecțiilor biografiei acestuia cu mișcarea legionară (dacă ar mai fi apucat zilele post-decembrie '89 și dacă ar fi avut un trecut comunist, ar fi ocupat, neîndoindu-l, un fotoliu confortabil în Parlament!). În această privință, tot Ion Simuț face o precizare de bun simț: „Asemenea fapte trebui înfățișate de istoria literară deschis și fără menajamente, dar nuanțat, în funcție de situațiile particulare. Să nu confundăm anumite incidente biografice (cum ar fi, de pildă, colaborarea la un ziar legionar) cu o asumare totală a doctrinei incriminate și, mai ales, să nu confundăm aceste lucruri cu participarea vinovată la rebeliune și cu instigarea la crimă“.

Precizarea este binevenită, iar un argument major în favoarea neimplicării lui Mircea Streinul în excesivul ideologic al mișcării legionare poate fi extras din însuși romanul său: spânzurarea de către austrieci a eroului adolescent nu are nici o conotație mistică, nu este vorba de jertfa supremă propovăduită prin crezul legionar, ci de o dramă cu caracter politic, o dramă națională a Bucovinei (oare, în zilele noastre, Ilie Ilașcu se jertfește din alt motiv?). Alăturarea de *Pădurea spânzuraților* se impune de la sine. (Ed. COGITO, f.p.)

ANTICARIAT

Joseph Heller, *Catch – 22,* New York, 1961

A tunci când o explicație logică este sortită, din diverse motive, secolului, ofițerii armatei americane invocă celebrul „articol 22“. Romanul Heller este o satiră anti-militaristă violentă, care „sapă o brazdă adâncă. Scriitorul râde de birocrăți, ironizează sistemul de asistență socială, îi ridiculizează pe psihiatri și pe medicii militari; uneori țintește prea sus, de cele mai multe ori, însă, lovește drept în centru. Unele pasaje sunt extrem de amuzante, umorul provenind din logica dementă care i se pare lui Heller că ar constitui esența războiului modern“. (Granville Gicks).

„O carte extraordinară... Aparent o farsă despre o escadrilă de bombardiere americane care staționează pe o insulă din Mediterană spre sfârșitul celui de al doilea război, ea este, de fapt, o *Iliadă* fantezistă, unde rolul zeilor nedrepti e jucat de înaltul comandament“. (Julian Mitchell). Pătruns de un realism autentic, romanul are o unitate remarcabilă, construcția fiindu-i fără de cusur. (Anticariatul din Constanța, 11.000 lei)

top 5

Librăria Kretzulescu

- Omar Khayyäm, *Rubäiyätele*
- Mircea Streinul, *Ion Aluion*
- Sorin Antohi, *Civitas imaginalis* (Ed. Litera, 3900 lei)

Librăria Sadoveanu

- Cornel Ungureanu, *La Vest de Eden* (Ed. Amarcord, 3600 lei)
- Cezar Baltag, *Chemarea numelui* (Ed. Eminescu, 2000 lei)
- Mircea Streinul, *Ion Aluion*

Librăria Eminescu

- xxx *Procesul Mareșalului Antonescu* (Ed. Saeculum I.O. și Europa Nova, 9000 lei)
- Cornel Ungureanu, *La Vest de Eden*
- Dan Pavel, *Etica lui Adam* (Ed. Do Style, 4000 lei)

Librăria Alfa

- xxx *Procesul Mareșalului Antonescu*
- Dan Pavel, *Etica lui Adam*
- Sorin Antohi, *Civitas imaginalis*

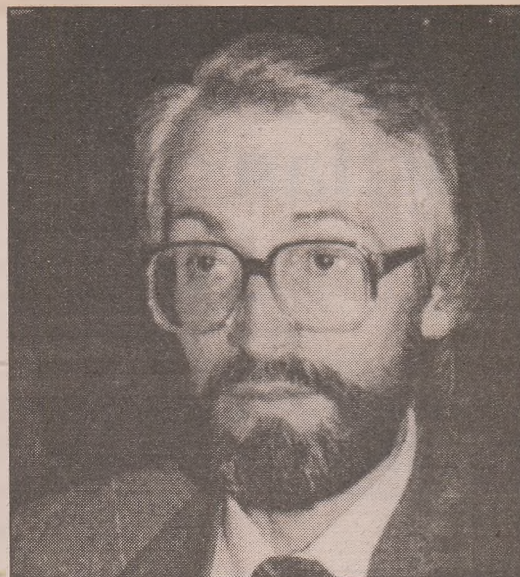
Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

- Mircea Streinul, *Ion Aluion*
- xxx *Procesul Mareșalului Antonescu*
- Omar Khayyäm, *Rubäiyätele*

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

DESCOPERIREA UNUI SCRITOR

de ION CIOCANU

Curioasă și ispititoare, cartea **Proză, eseuri, interviuri** a apărut în colecția „Antologia scriitorilor bucovineni” (Editura Hyperion, Chișinău, 1995) și punându-ne în contact direct și plăcut cu creația lui Vasile Andru. Autorul este născut la Băhrineștii rămași în Ucraina, dar educat și format ca scriitor la Suceava românească. Cartea e curioasă înainte de toate prin formula prozei scurte și a romanelor din care ni se propun câteva fragmente originale, incitante. Antologia întocmită de Constantin Blănaru, Domnia sa fiind și autorul studiului introductiv, conturează liniile unui destin scriitoricesc și ale unei creații literare demne de efortul spiritual pe care-l cer operele neobișnuite.

Că proza lui Vasile Andru nu este una nouă, s-a spus chiar la apariția primei sale cărți de nuvele, **Iutlanda posibilă** (1970). A fost o surpriză pentru cititori, una fascinantă, grație poeziei ei personale, marcate puternic de un dialog ciudat, transformându-se pe neașteptate, dar, – paradoxal lucru – firesc, în monolog de înaltă și ascendentă tensiune a comunicării, întemeiată – la rândul ei – pe efervescenta mirilor și gândirii personajului martor. Acestea, personajele, văzute în contradictoriu unul față de altul, de exemplu un taciturn incorigibil și guraliv de neoprit, fiind – în afară de aceasta – niște firi puternice, voluntare, ne captivează de la prima ieșire în scena nuvelei sau romanului. Procesele etice care se înfiripă pun în lumină și neapărat în valoare sentimente și idei, atitudini și concluzii, în ultimă analiză – tipuri de conduită etică distincte. Intelectuală și profund conflictuală, proza aceasta este, după aprecierea autorului însuși, un „discurs monodic”. Critica de specialitate a situat-o în categorii specifice ei: „Febra comunicării încinge personajele care persează un moment de criză morală sau unul răscruce. Presiunea lăuntrică debordează în cuvinte care se rostogolesc spre un partener cu o receptivitate inertă, cu o identitate interioară enigmatică. Vasile Andru formează astfel o serie de personaje care există prin cuvânt și o altă serie, paralelă cu aceasta, care există prin tăcere” (Magda Ursache, citată după cuvântul introductiv al cărții). E un diagnostic ce se verifică ușor și pe deplin la lectura nuvelei **Prevestire**, în care un străin (chiar „Străinul”) vorbește la nesfârșit, parcă și-ar fi revenit din muțenie și vrea să se convingă – că poate

comunica, în pofida faptului, de care el parcă nici n-ar bănuși, că celălalt, naratorul, abia dacă-l ascultă, limitându-se la niște notații aparent minore.

Întega nuvelă este un monolog al „străinului”, de vreme ce naratorul nici nu-l aprobă, nici nu-l contrazice. Or, tocmai acest insolit al formulei este elementul esențial al nuvelei.

Într-o altă scriere, **Răpire de pe rug**, monologul este încă mai tensionat, aici neexistând nici măcar un ascultător pasiv ca în **Prevestire**, dar autorul câștigându-ne de partea sa grație densității, vigoii și neapărat importanței etice a dezvăluirilor operate de protagonistul nuvelei.

Mirele, Antonia și stâncile și alte proze ale lui Vasile Andru probează cu certitudine un stilist de marcă superioară. Acei care au citit sau vor citi fragmentul din romanul **Turnul** vor căuta neapărat întreg romanul, pe care-l intuim la fel de antrenant și de generator de plăceri estetice ca și paginile incluse în antologia întocmită de Constantin Blănaru. Monologul febril se dovedește favorabil eliberării protagonistului de traumele încercate și stabilirii unui contact strâns între acesta și cititorul conștient de specificitatea compoziției romanului andruian. Protagonistul lucrării se analizează scrupulos, privește în adâncul lucrurilor, comunicarea sa având o pondere artistică deosebită, mai cu seamă că scriitorul propune imagini de o extremă concretețe („obsesiile”, subliniază prefațatorul), alternând cu episoade imaginare, din vis.

Nuvelele și fragmentele de roman incluse în cartea lui Vasile Andru adevăresc o personalitate creatoare în manifestarea ei plenară, cu repercusiuni puternice asupra cititorului.

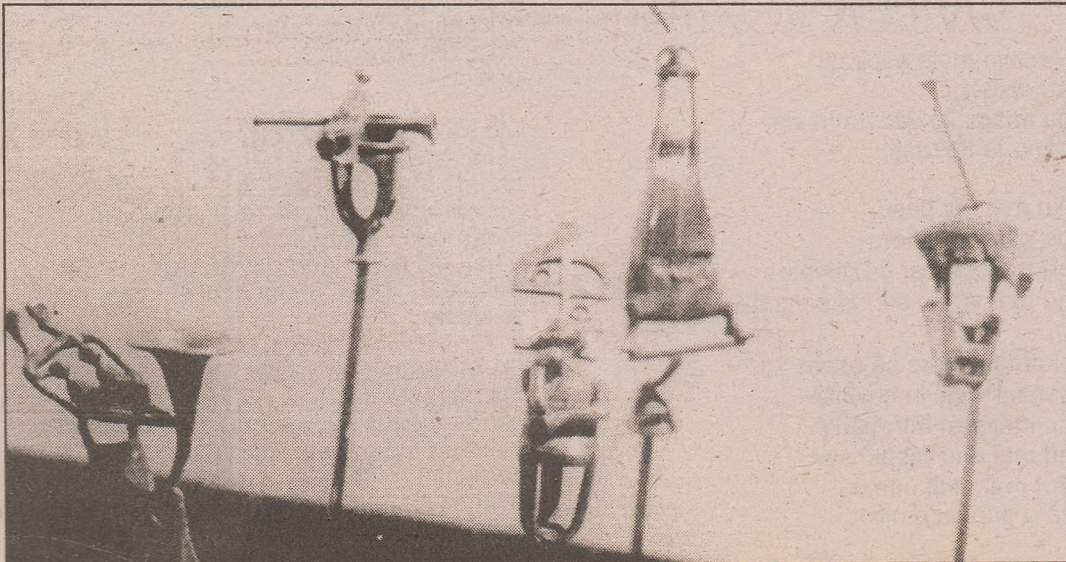
De altă natură decât proza propriu-zis artistică, eseurile și interviurile scriitorului varsă lumină asupra specificității literaturii în genere, asupra unor scriitori și opere în parte, asupra creației lui Andru însuși. Cităm, întru susținerea afirmației, din eseu **Mitul și antimitul**: „...O literatură națională se impune în atenția planetei dacă propune un mit. Un scriitor, de asemenea, se definește drept mare doar dacă lansează o scriere-mit”, sau: „Multă vreme, personajul din prim-planul etniei române, țărănul, a părut sortit să stea în centrul cărții noastre exemplare. Deși, o dată cu prima stradă pavată, s-au cristalizat la

noi și mituri citadine (vezi opera lui Caragiale), totuși șansa literaturii noastre a putut să fie mitul țărănului, în tot acest secol. Liviu Rebreanu, Zaharia Stancu, Marin Preda – prozatori însemnați – își manifestă plenitudinea prin tema satului. Rebreanu, Stancu, Preda pot propune lumii cel puțin câte o carte. **Țăranii**, ai lui Reymont, cu toată fama adusă de un premiu Nobel, n-a propus un mare roman al țărănului. Romanul țărănului l-a scris Rebreanu ori nu l-a scris nimeni”.

Mai mult, eseurile lui Vasile Andru conțin acea doză de interpretare filosofică a lucrurilor, grație căreia ele ne încarcă – să spunem așa – cu o anumită energie a minții, capabilă să genereze în noi revelația ineditului. Ne permitem și de data aceasta două citate concludente: „Miracolul subzistă numai în întuneric, în locul ferit ochiului, în penumbră. Cum orice miracol moare la lumina zilei, el trebuie descris sau produs în însăși inima întunericului: întunericul absolut este domiciliul său, hrana sa” și „Omul, în formula sa actuală, are anumite dificultate să-și coordoneze cele trei creiere, ca atare el este scindat. Neocortexul ne este aliat numai în vreme de pace. Paleocefalul și mezofalul dau porunci tulburi și primire trupului, peste voia minții. «Conștiință» celulară este inaccesibilă. Această limitare de astăzi poate fi șansa de mâine”.

În sfârșit, considerăm că este necesar să transcriem, din romanul **Muntele calvarului**, fragmentul **Un rebel bucovinean și Mona Lisa**: „Îmi amintesc de o rudă din Basarabia. Îmi zicea: După alipirea Basarabiei, 1918, românii au trimis în această provincie română două categorii opuse de oameni. Una care a făcut mult bine, alta care a făcut mult rău românilor și ideii de umanitate în general. Aceste două categorii au fost învățătorii și jandarmii. Învățătorii trimiși de guvernul român în Basarabia română proaspăt alipită au contribuit la înălțarea omului și a românismului. Învățătorii au fost marea binefacere. În același timp, jandarmii trimiși în Basarabia au fost o pacoste. Ei au înjosit lucrarea de alipire. Erau brutali, rudimentari, troglodiți. Au bătut și au torturat. Erau necinstiți și corupți. Au șocat puternic sufletul moldovenilor. Au lăsat o impresie odioasă. Au făcut să crească sila față de sistemul justițiar al țării-mamă, România... De aceea, după ce au venit iarăși rușii, ocupând din nou Basarabia, s-a vorbit despre «silnicia și violențele românilor împotriva românilor». Rușii au speculat această eroare a sistemului represiv român...”.

Nu vorbește scriitorul însuși, ci o rudă a sa din Basarabia, dar faptul că Vasile Andru, bucovinean prin naștere, nu trece nepăsător pe lângă situații îi face onoare. E o dovadă a unei conștiințe cetățenești îngrijorate de trecutul, prezentul și viitorul nostru. Și concomitent un argument în plus în favoarea concluziei că Vasile Andru este un scriitor care merită din plin să fie descoperit și în partea stângă a Prutului.

flaviu cristian

Moștenire

Valul de viață care mă poartă
se va sparge în curând
pe plaja inundată
de lumina lichidă
a Soarelui

Care va fi moștenirea mea
după această scurtă trecere
prin minunata lume de aici?

Valurile translucide
ce se sparg cu zgomot pe plajă
strigătul pescărușilor
deasupra oceanului scânteietor
florile sălbătice ce înfloresc
în fiecare primăvară pe faleză
spiralele constelațiilor
ce se rotesc în ceruri

Înțelepciune

Fiecare admiră
florile ce se deschid
primăvara
atât de fragede

Însă cei ce știu
le vizitează
vara
după ce au căzut

Aici și Acum

Înțelegi de ce gândesc
că primăvara nu devine vară?
că lemnul de foc nu devine scrum?
că norii nu devin ploaie?
că semințele nu devin flori?

Tot comparând clipa de față
cu clipele trecute
sau momentele anticipate în viitor
e atât de ușor să treci
pe lângă prezent
fără să-l vezi cu adevărat!

Nu poți trăi din plin aici și acum
atâta timp cât mai crezi că există
o altă alternativă!
De ce ne închidem ochii
vrând să trăim în trecut
în viitor său în altă parte?

De ce avem nevoie de ani de zile
sau de amenințarea morții
ca să încetăm să ne mai gândim
la trecutele plăceri
sau la frica zilei de mâine
și să începem să trăim în prezent?

De ce nu înțelegem
că oțelul nu devine rugină?
că tinerețea nu devine bătrânețe?
că dragostea nu devine indiferență?
că viața nu devine moarte?

Tinerețe

Există o femeie
cu ochii ca zodiacul
îmbrăcată în ceață și ape
când îi dau un sărut
buzele ei se deschid
precum zăpada ce se topește

„Poeziile mele sunt de două feluri: cele scrise înainte de a înțelege că voi muri și cele scrise după aceea” spune Flaviu Cristian, care s-a născut în 1951 în Cluj și a devenit la mai puțin de 40 de ani profesor la Departamentul de Inginerie și Știință a Computerelor a Universității din San Diego, California. Acest atât de simplu după aceea desparte destinul obișnuit – dacă succesul intră în ordinea obișnuită a lucrurilor – al unui informatician de renume internațional de destinul tragic al unui cu totul neobișnuit poet.

Spun neobișnuit pentru că, fără să aibă nimic comun cu literatura ca meșteșug al potrivirii cuvintelor, fără să fie preocupat de vreo teorie poetică și fără să poată fi încartiruit în vreun curent literar, autorul acestor versuri este poet în cel mai tulburător sens al noțiunii și la acea adâncime la care nu ajung nici clasificările circumstanțiale, nici frivolitățile decorative,

iar poezia nu respectă reguli, ci formulează concluzii. Așa cum marii mistici pot fi încadrați cu greu dogmelor vreunei biserici, există mari poeți – și epitetul n-are legătură cu excelența operei, ci cu natura demersului ei – ale căror legături cu istoria literară sunt firave sau inexistente, pentru simplu motiv că intensitatea lor recurge la cuvânt doar ca la un rău necesar. Flaviu Cristian, autorul a doar câtorva zeci de poeme, face parte din această – infimă numeric – categorie.

Nu l-am văzut niciodată și n-am stat niciodată de vorbă. De cunoscut, ne-am cunoscut doar prin scris, și asta s-a întâmplat după aceea, după momentul în care iminența morții, sau numai amenințarea ei a făcut să explodeze destinul fericit al tânărului savant, iar în lumina atomică, în stare să radiografieze totul, a apărut miraculos ceea ce fusese probabil – chiar dacă demult uitat – esențial: poezia și limba română.

Această întoarcere la punctul de pornire ca la un punct de sprijin m-a tulburat de la primele rânduri ale primei scrisori; această încredere în valoarea terapeutică a poeziei m-a emoționat încă înaintea lecturii. După ce am citit, n-a mai avut importanță decât capacitatea poetului de a înțelege și cutemurătoarea lui simplitate de a spune ceea ce a înțeles.

În vecinătatea morții, care a avut nu numai cruzimea, ci și bunăvoința să-și anunțe sosirea, oferind poeziei acest halucinant răgaz, poetul nu cunoaște nici jalea, nici revolta, ci numai nesfârșita împăcare și blândețe în fața frumuseții universului și a destinului omenesc.

Iar liniștea și feroarea rostirii – fără a conține nimic religios – capătă în întunericul marii treceri luminiscenta sfințeniei.

ANA BLANDIANA

Există o poiană pierdută
în munți
sub lumina lichidă a soarelui
un izvor trebăluiește printre pietricele
când ea ridică brațele
mii de flori țâșnesc din pământ

Există o plajă
unde printre lagunele de lumină
stoluri de pescăruși
se rotesc deasupra valurilor
precum Timpul
țipând plecând revenind

Nu ți-e frică de moarte? m-a întrebat
cum pot să știu? am răspuns
nu-mi amintesc nimic
despre nașterea sau moartea mea
eu trăiesc ca și cum nu m-aș fi născut
și nu voi muri niciodată

PACE

INTERJOARĂ

Vechile mele aspirații
au dispărut
ca imaginile văzute în vis
când te trezești

Nu mai îmi pasă
de părerea altora
nu mă compar cu nimeni
nu mai vreau să mă schimb

Nu mai încerc să explic
sensul vieții în cuvinte
nu mai pun întrebări
nu mai dau răspunsuri
Tot mai mult înțeleg
că a ține cu dinții la

viață, sănătate și plăceri
înseamnă suferință

Încet încet intru
în acest
imens ocean de pace
cu suprafața calmă
ca oglinda
fără ca
vreun clipocit
sau undă
să tulbure
alunecarea
în nirvana

Atitudine Epicureană

Nu există nimic în comun
între mine și moarte
eu sunt conștiința produsă
de memorie
și percepția simțurilor mele
în continuă interacție
cu acest miraculos
univers

Moartea e sfârșitul memoriei
și încetarea oricărei percepții
ca un somn fără vise
din care nu te mai trezești vreodată
moartea nu e suferință
ca atunci când îngropat de viu
trebuie să înduri întunericul și frigul
pe vecie

De aceea gândul morții
mă găsește împăcat și în pace
când eu exist moartea nu există
iar când moartea există eu nu mai sunt
ca și cum nici eu nici această minunată lume
cunoscută în scurta mea viață n-ar fi existat
niciodată

ASEDIUL FICTIUNII

de CARMEN MATEI MUȘAT

Salatut ca „unul din cei mai uimitori poeți actuali, înzestrat cu o imaginație ieșită din comun, profundă și emoționantă“ (N. Manolescu), Cristian Popescu este creatorul unui univers liric inedit în contextul poeziei românești din deceniul nouă. Debutul său editorial – *Cuvânt înainte*, Editura Cartea Românească, București, 1988 – include cea mai mare parte a poemelor din ciclul *Familia Popescu*, publicat anterior în colecția de miniaturi a cenaclului Universitas. Discursul

liric, caracterizat printr-un amestec de prozaism și reverie, de tehnic și mitic, instituie o lume în care granița dintre real și imaginar, dintre viață și moarte este definitiv abolită. Ca „ieșire din timp a călătorilor interplanetari“, călătoria cu tramvaiul printr-un București desprins parcă din nuvela lui Eliade, *La Țigănci*, are atributele unui rit de trecere. Ceremonii bizare, cum sunt nunțiile evocate în *Luna de miere*, transfigurează banalul: „Toată ziua stăteam amândoi cu fruntea lipită de geam și priveam

PSIHO-DRAM

de VASILE SPIRIDON

Emil Nicolae se interesează, în noua sa plachetă, *Psihodrom* (Ed. Acțiunea, Piatra Neamț, 1994), de sinteza obiectuală, osmotică a realului imediat, aflat în stare polimorfică, și conspicează scrupulos, prin notații seci, himericul instalat în cotidian. Simțurile analizează formele vizibile și audibile, la originea viziunii poetice stând nu un capriciu în ordine estetizantă, ci o sensibilitate rănită a ființei obișnuite cu împotrivirea („dar dacă semne particulare/pe fața mâinii nu există/atunci din oglindă cine te pândește“). Acuitatea trăirilor este întreținută de adoptarea unei atitudini relativiste, într-un spațiu plin de frământări și de mișcări niciodată aceleași, după cum un eveniment sau altul îl străbate atunci când se disecă forțele polarizante ale lumii: puritate-maculare, distinct-istinct, limitat-nesfârșit, bine-rău. Experiențele existențiale reprezintă tot atâtea posturi de veghe la fruntariile teritoriilor separate și ceea ce se percepe are ecou lăuntric și predispune la contemplație: „din experiență proprie știi bine/ că doar/ de la suflet se poate minți/ și că doar/ de la trup se poate iubi/încât pleci mai departe uimit/pentru ca de la o distanță cât mai mare/să contempli frumusețea scoicii/ferecată într-un bloc de gheață“. Neagreaarea stărilor de ambiguitate îl determină pe Emil Nicolae să se situeze sub regimul transparențelor, chiar dacă riscă să cadă în păcatul clarificărilor, de neiertat, în genere, de către statutul artelor poetice actuale.

Autorul integrează cu naturalețe o realitate interioară – genuină și tensionată – poeticului, fără să facă rabat acordului sentimental. Întâlnim un poet lucid interesat de esența pură a ideilor și de transparența lucrurilor în neodihna lor cosmică. „Într-o noapte am stat pe brânci/ deasupra haosului primordial/ căutând un loc de veci/ punctul central dintr-o țintă/ spre care sărise podoaba trufașă/ a sigurătății/răscoleam fărăna cu mâinile/și de ele mi se agățau fragmente/din constelații mărunte-lirurici/ perforând întunericul absolut/ aveam sentimentul că dezgrop un zodiac/ și că multe destine au fost tulburate/ atunci“. Concretul realității imediate și temperanța lirismului supravegheat se contaminatează reciproc și resituează conflictul dintre esența lăuntrică și exteriorizarea acesteia în haine livrești. „Steaua pe care de mult o contemplant/ s-a urmit deodată/ a perforat bolta cerească/ și se apropie

amenințătoare/mă urmărește steaua/cu ardoare cu patimă cosmică/și mâna când tremură nu știu/ dacă e teama din suflet/ linia frântă a gândului sau/ marginea zimțată a literei doar“. Se tinde la punerea în armonie a noimelor și normelor interioare drept contrapondere spectacolului diversificat al exteriorului. „Despre puritatea unui sentiment/ ca și despre strălucirea unei idei/ nu sunt multe de spus/ un fir de iarbă seamănă cu alt fir de iarbă/.../ de unde se poate înțelege că deosebirea dintre/ puritatea sentimentului și strălucirea ideii/ rezultă din transpunerea lor în practică“. Aspirația spre transparența uranică e complementară aceleia a iluminării interioare: „Stau aici liniștit ași respir și mă desfăț cu miresmele dulci/ care plonjează din grădinile suspendate/ unde visează naivii iluminați/.../ câtă nedumerire și câtă derută/ pe suprafața globului nostru subțire/ până apare – băjbând – toiagul care-l/ face fărâme ca pe-o ulcică din lut/ și deîndată miresme aspre și tari/ se ridică-n văzduh și semnaleză/ prezența grădinilor scufundate/ în care visează înțelepții“.

În placheta *Psihodrom* se abordează o poezie de tip secvențial restrânsă la (d)enuțuri ale momentului și cu grija pentru coerența celor unsprezece părți ale unui singur poem, de fapt. O *alergare de năluci prin Casa Sufletului*. Are loc un joc de suprafețe, o feerie de aparențe în jurul unui ax care asigură stabilitatea discursului, iar acest ax îl constituie notația în regim reflexiv, cu consistența psihologică ce camuflează lirismul și cu justificare pentru titlul cărții. Intenția poetului nemțean pare a fi mai degrabă liniștirea cititorului decât punerea de probleme textuale, însă trebuie o anume strategie a lecturii pentru a descifra, dincolo de posibila netezime retorică, în undele concentrice ale poemului, coerența tensiunii existențiale și a motivației creatoare. Conflictul interior mocnit e voalat cu grija într-un discurs cu înfiorări vizuale și rafinament al semnelor ce exploatează cu inteligență pretextul. Peste expresia concis apoftegmatică, tăiată ușor și exact, și peste discursivitatea ținută din scurt, construită cu vădită atenție, plutește un abur de irealitate. Aflat la a patra plachetă de versuri (după *Poetul adormit în dragoste* – 1976; *Rostirea unui fluture-n lumină* – 1979 și *Studiul/Confesiuni/Capricii* – 1983), Emil Nicolae a depășit de mult timp faza de „cruzime“ a rafinamentului.

orașul. Patul nostru stătea nefăcut într-un colț, se mai odihnea din când în când în el vreo bătrână. Dimineața ne sculam în înghesuiala tramvaiului acoperiți cu flori aduse de toți călătorii Matinali. Doar eram în luna de miere. Ea cânta și toți călătorii fredonau odată cu ea“. Gesturi și cuvinte obișnuite în care sublimul și derizoriul converg (*Împliniri, Poem vorbit II*), ca și ambiguitatea funciară a spațiului închis al tramvaiului, care, prin frecvente jocuri de perspectivă, creează iluzia deschiderii către infinit (v. *Idile despre București, Casa memorială, Cu tramvaiul, Sâmbătă* ș. a.), toate funcționează ca semnale ale unei hiper-realități onirice; singularitatea poetului-trecător este frecvent potențată de o nelămurită amenințare ce se insinuează treptat, ca în tabloului lui Giorgio de Chirico, *Misterul și melancolia unei străzi* (v. poemul *Trecător*).

Dominat de o irepresibilă vocație a morții, eul liric imaginează scenarii halucinante ale trecerii, poetizând cu nedismulată voluptate moartea: „Bineînțeles c-am auzit cu toții de acel câmp pe care crește păr de fată în loc de grâu. Da, da... unduios și blond. Iese lumea noaptea și piaptână îndelung părul și dimineața copiii îl împletesc în cozi. Ce dacă face moartea din trupul nostru trup de femeie. Trup roditor de gingașă femeie... Mare lucru!“ (*Poem vorbit I*). Un ingenios aliaj de grotesc și melancolie relevă sentimentalismul filtrat ironic al evocării (ca în *Tradiție, Arborele genealogic, Local familial*). Nu doar viața și moartea sunt evenimente majore trăite de unul singur, ci și iubirea, imposibilă într-un univers populat de manechine. Ca și la Urmuz (a cărui influență deloc tiranică în poezia lui Cristian Popescu era semnalată de Mircea Martin), sau în picturile lui Fr. Picabia ori Marcel Duchamp, prezența inanimatelor „bucăți de lemn“ conține sugestia infiltrării oniricului în real. Eternitate parodică și rizibilă, „Edenul din vitrine“ aduce în prim-plan kitsch-ul ca mod de supraviețuire într-o lume în care gestul reflex de a te privi în oglindă este singura șansă a unei (pseudo) comunicări. O febrilă căutare de sine determină implozia propriei identități: „Dumneata ai auzit de unul care adormind a coborât visul în el, cum coboară de obicei visele? Și adormitul a strâns visul în brațe, l-a mângâiat, se simțea bine, dar în zori, vezi, nu s-a mai trezit și a rămas visul închis acolo în el în loc de suflet... Așa și cu tine; nu știu cum le mângâi, nu știu cum le strângi în brațe că rămân visele în tine și după ce te trezești, își pierd săracele capul și nu mai vor să plece. Rămân închise în tine ca și în cel care nu s-a mai sculat niciodată“.

Suprapunerea sistematică a fantasticului pe datele realității cotidiene este unul dintre procedeele frecvent utilizate de Cristian Popescu; eul liric, iremediabil marcat de instinctul morții, compensează absența Celuilalt (ca în *Despre tata și noi, La comemorarea bunicii, Local familial, Str. Popa Soare*) printr-o serie de strategii ale proiecției imaginative. Fără să fie o evadare, visul transcrie datele existenței antume într-un text straniu, destinat – parodic – unei lecturi din perspectiva „lumii celeilalte“: „Or fi mulți Popești pe lumea asta dar și mai mulți au fost și vor fi pe lumea cealaltă. Acolo și numai acolo cartea mea se va bucura de adevăratul ei succes. Admiratoare înalte, suple se tolănesc la mine în vis. La bunica vin toți îngerii cu aripi zdrențuite și ea își rupe câte-un fir din părul alb și lung până-n pământ ca să-i cârpească“.

Tulburătoare prin originalitatea formulei lirice și a viziunii deopotrivă, poemele lui Cristian Popescu dezvăluie totodată conștiința acută a unei crize a noțiunii înseși de poezie, în măsura în care se simte neconținut pradă a limbajului plâsmuitor de ficțiuni. *Cuvânt înainte* este desigur cronica lirică unei morți anunțate și asumate, dar și o replică demistificatoare la celebrul vers eminescian: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată“. Înainte de toate, Cristian Popescu este convins că „Citind aceste rânduri/ Cititorul s-ar putea gândi că: «Zău./ trebuie să mori înainte să mori»“.

O STRADĂ FĂRĂ DUMNEZEU

Nu știu prin ce m-a fermecat Aristide Luca. Avea ceva care te atrăgea, te atrăgea pur și simplu. Era înalt, păr roșcat – dar nu acel roșu pregnant, mai degrabă deschis puțin – ochi verzi, îmbrăcat mai întotdeauna impecabil. Fuma țigări bune și foarte-foarte multe, aprindea una de la alta, și totuși aveam impresia că nu-i dăuna organismului său care era fragil. Terminase o facultate, agronomia mi se pare, dar nu făcea caz niciodată de acest lucru. El avea cu totul alte preocupări.

Un însingurat? Poate!

Nu, nu era o personalitate, deși emitea această pretenție. Desigur, nimeni nu trebuie să mă creadă infailibil. Dar intuiția mea îmi spunea că el nu este o personalitate. Și eu, ca și el, eram dominat mai mult de intuiție decât de inteligență, după cum spunea. Era cu ceva ani mai mare ca mine.

Împrejurarea în care ne-am cunoscut cred că nu are nici o importanță. Să fi fost Aristide Luca un afemeiat? Posibil! Era căutat destul de des la telefon de diferite doamne sau domnișoare. Știu asta, că, uneori, aflându-mă de față, mă ruga să răspund: eu sunt o rudă, iar domnul Aristide este plecat pe teren pentru vreo câteva săptămâni. Zâmbea misterios atunci când închideam telefonul.

Ce mă atrăsese la el? Cred că biblioteca lui, cu peste trei mii de volume. Ochiul meu critic – ce vrei, am și eu unele calități! – ar fi aranjat altfel biblioteca. În primul rând așa fi pus în corpuri diferite cărțile autorilor români și în altul, sau altele, pe ale celor străini. Dar...

Cel mai mult îi plăcea lui Aristide Luca să-l însoțesc în lungile-i călătorii prin fostele cartiere în care locuise. Părea legat de tot felul de nimicuri și avea obiceiul să ți le etaleze cu o mare plăcere.

După un timp, mi s-a destăinuit că scrie literatură, dar publică sub pseudonim.

– Nu-mi place publicitatea, dragă.

Dar o carte semnată de el nu mi-a arătat niciodată, sau vreo pagină de revistă. Avea în camera lui un birou, dar pe el n-am zărit niciodată măcar o coală mazăgălită. De ce și ascundea această preocupare?! De neînțeles pentru mine! Ceva nu era în regulă!

Trecuse o vreme de când îl cunoșteam. Începuse să mă agaseze cu plimbările acelea interminabile, cu digresiuni de tot felul care se doreau savante. Printre ultimele noastre plimbări, a fost și aceea de pe „strada fără Dumnezeu“, cum o botezase el. Într-adevăr, o stradă parcă fără sfârșit. Linii de tramvai șerpuiind-asemeni aleilor din parcuri; pietrele pavajului mai mult nu erau decât erau; oameni prost îmbrăcați luându-și cafelele în fața caselor; fete dezmațate care-și aruncau cuvinte triviale; dânciuci trăgând avizi din chiștoace.

Îmi spunea:

– Dacă aș fi un pictor de talent, aici aș veni să pictez. Această lume pe cale de dispariție mă fascinează. Pe acești oameni i-a uitat până și Dumnezeu, pe când pe noi, oamenii de spirit – și

mă băga și pe mine în această ciorbă – nu ne-a uitat. Pentru mine, lucrul este explicabil. Cum o să se ocupe El de niște ființe insignifiante, de acest spirit gregar?

Și asta o spunea cu o siguranță pe care nu și-o ascundea.

Cert este că nu era nici măcar veleitar într-ale artei. Și dezamăgirea mea a fost cu atât mai cruntă, cu cât, peste un timp, am aflat că de fapt domnul Aristide Luca era bolnav de nervi, „deplasările“ lui nefiind altceva decât internări de unde venea „ameliorat“.

Pe la locuința lui, sosea, din când în când, o doamnă căreia el îi spunea frau Mary și despre care îmi relata că ar fi o rudă, așa cum „rudă“ eram și eu când avea nevoie să-l scap de acele femei la telefon!

Și altă surprinzătoare noutate aflată: îndepărtata rudă, frau Mary, pune diferite prietene să-i dea telefoane pentru a-i potoli megalomania!

Pierdusem ceva timp cu Aristide Luca, domnul acela înalt care trece chiar acum pe trotuarul de vivazi și care nu mă mai cunoște de o bună bucată de vreme. Și parcă și acum îl aud:

– Vezi, o stradă fără Dumnezeu...

DUMITRICĂ

Simt că mă apucă durerea de cap. N-am nici o dorință, deși sunt sănătos tun. Nu-mi aduc aminte să fi fost vreodată bolnav. Dar asta nu-i o calitate, e un noroc, cu care, dacă mă gândesc bine, nici n-am ce face.

Fac exerciții. Ridic niște greutatea cărora, în decursul a douăzeci de ani, nu le-am adăugat un gram. În această privință sunt destul de constant. E-adevărat că mă plictisesc îngrozitor și, recunosc, și aici sunt constant. În lenea mea proverbială – atunci când nu sunt la serviciu –, nu fac decât să bătaresc poteciile închipuirii. E comod și nici nu prea obosesc. Aș putea spune că sunt un fel de maratonist, dacă lumea nu m-ar învinui de nemodestie. Trebuie să vă mai spun că o dată sau de două ori l-am văzut pe „Dumnezeu“, călărind un Mercedes, escortat de o

droaie de îngerăși care aveau mai toți automate trecute pe după gât. Dar cred că a fost doar o halucinație. Aici semăn cu Dumitrică–nebunul–cuminte. Acesta, de câte ori mă vede, îmi spune: „Bătrâne, dă-mi o țigară, o cafea, un măr, un leu sau împrumută-mi mai bine zece mii de lei ca să-mi cumpăr doi metri cubi de cherestea. Știi, acum construiesc igluuri în Groenlanda. Dacă nu-mi dai, nici eu nu te mai asigur de locul de veci pe care ți l-am promis la cimitirul unde sunt administrator“. Rămâneam perplex. Dumitrică nu se mai oprea. Avea logoree și, dacă aș fi fost inspirat, puteam să scriu chiar un roman pe zi, devenind, în două săptămâni, celebru. Probabil că este una din obsesiile mele de pe vremea când scriam. Chiar o luasem în serios. Primisem și o mențiune pentru eseu literar, de care eram gata-gata să încep să fiu mândru. Dar n-a mers. N-a mers, pentru că eram prea visător. Începusem să emit pretenții la premii și m-am lăsat de scris. M-am apucat să cresc porumbei. E o chestie formidabilă. Zbor și eu cu ei, așa încât mi se pare că în fiecare por îmi crește câte un vis, lăsând în urma mea o jerbă de albastru.

Am aflat sau cineva mi-a spus că sunt un mitoman sadea. Când nu știam semnificația cuvântului, am urât persoana care l-a pronunțat, deoarece înțelesesem că mă făcuse mitocan. Acum sunt în cunoștință și, cu toată nehotărârea mea, aș vrea să-mi aleg această meserie. Pare dificilă, dar nu imposibil de stăpânit. Chiar am și încercat de câteva ori și unele „piese“ mi s-au părut desăvârșite.

Pe vremea când încă mă mai încadram corsetul cuvintelor: că nu e om să nu fi scris o poezie, aveam fel de fel de maestri și maistorași în viață care mă opresau cu personalitatea lor genialoidă. Aveam impresia că sunt prins într-o ciuleandă pe viață și pe moarte. Nu mă scăpau din mâini. Sângele îmi țâșnea pe gură și pe urechi, eram târât, scuipat și lovit cu picioarele – uneori recunoscut, dar numai la nevoie –, le aspiram sudoarea lor doctă, preceptele copiate de la alții pe care ei și le însușeau și mi le „vindeau“ ca originale; jucam cu ei – de voie, de nevoie –, râdeam până la urechile cerului și-i blestemam în cor pe adversari, fapt ce le dădea o siguranță extraordinară. Vomitam împreună visurile și gândurile refulate. Ce mai, era un iad de care abia așteptam să scap. Și am săpat. M-am prefăcut mort. E-adevărat că sângele continua să-mi țâșnească mai ales din inimă, până când, într-un târziu, m-au abandonat. Nu mai eram bun de nimic. Nu mai puteam să „joc“. Eram un nimeni și devenisem un paria.

Dumitrică–nebunul–cuminte îmi făcea tot felul de propuneri. Îmi spunea că are el un tiz, mort lângă calea ferată, pe care îl chema, bineînțeles, Mitică–cel–uitat și că să ne ducem să-i facem o vizită. M-am lăsat cu greu convins. Bănuiam că mă așteaptă alt joc. Ne-am dus. Mitică–cel–uitat zăcea sub o cruce de fier, chiar lângă linia de tren. Cel–cuminte mi-a relatat că respectivul alergase după un vis și sărise din trenul aflat în cea mai mare viteză.

cealaltă extremă. Mă frământă timpurile primordiale. Le simt ca pe o provocare la fel de măreață ca și cea a morții. Toți ne înghesum să învingem sfârșitul, când s-ar putea ca adevărata luptă să fie o confruntare cu incognoscibilele noastre începuturi.

M-am născut, am primit o anumită educație, am dezvoltat o viziune despre lumea din jur, făcând neobositul efort de a înțelege baza celor ce am învățat, fără însă a depăși această limită ce-mi ascunde începuturile existenței.

Am fost tot timpul limitat inconștient de prezența nașterii, neînțelegând că, pentru a cunoaște, **aceasta** e bariera ce trebuie depășită. Mă simt acum la fel de limitat de început cât și de Sfârșit. Cineva a spus, când încă nu eram: „Așa va fi!”, iar eu, în aceste clipe, fac efortul disperat de a junge în fața aceluși Cineva pentru a-l întreba la rândul meu: „Cine sunt? De ce?” Ce ispită impresionantă, aparent inaccesibilă! Singura, Unica și Reală alegere a fost luată în acea clipă primordială, iar viața mea e banala Ei rostogolire până la dipariția inerției. **Acea a fost unica clipă în deplină libertate pe care eu aș putea să mi-o amintesc**, creând nostalgia unui Dincolo perfect și totuși real.

Itată-mă proiectat în viitor, trăindu-mi ultimele senzații. Așa va fi! Pe masă se află o sticlă de apă. Îmi este atât de sete! Aș bea-o pe nerăsuflăte, dar este deja prea departe pentru mine. De azi dimineață nu m-am mai putut ridica din pat. Simt o oboseală fără rost în trup, o răzvrătire pe care nu o voi mai depăși.

Am citit că oamenii își revăd întreaga viață

sub presiunea sfârșitului. Mă tentează. Este o ultimă șansă de a le revedea înaintea Uitării. Dar eu vreau să-mi trăiesc fiecare clipă a morții, să o simt în întregime. O experiență irepetabilă nu trebuie pierdută din atenție deloc.

Extremitățile au început să-mi scape de sub control. Încerc zadarnic să-mi mișc degetele mâinilor. Gândurile mele nu mai ajung până la ele! Respir, pot să înghit, rofesc ușor capul și limba în gură, gândesc și... atât. Sunt din ce în ce mai puțin eu. Privesc de câteva minute o vrăbiuță care țopăie pe pervazul ferestrei. O văd cum deschide ciocul. Este imposibil să nu ciripească, ca totul să fi devenit dintr-odată atât de tăcut. Mi-am pierdut un simț! Numai unul? Aș vrea să mă pot ciupi de braț, să văd dacă simt. Cred că nu. Oare nasul mai poate miroși? Păcat că la ora asta nu a avut niciodată ceva deosebit de remarcant. Ceasul? Vechea pendulă arată 10.30. Îmi amintesc că am auzit-o bătând la opt. La nouă, zece? Nu. Poate acela a fost ultimul sunet...

Am închis ochii câteva momente obosit. Imaginea juca în spatele lacrimilor. Și cerul a dispărut! Totul a dispărut! Pentru ceilalți acum pot fi un mort! Cum ar mai putea să mă accepte ca acest gând retras, insesizabil? Cum aș putea să le demonstrez că exist? Sunt prins într-un colțisor de eu, rupt de orice senzație și manifestare. Ba nu! Mint! Simt Moartea în fiecare colțisor al trupului meu. Cine ar înțelege? Acest simț ascuns, care a așteptat până acum, mă răvășește, ca orice nou ce ne uimește ființa...

Bătrânul se opri sub impresia viziunii propriului sfârșit.

— ... Ca ultimă întrupare invoc numele Ultimului Senior ce deține Cheia declarând Culoarul deschis! Acum Barishmoa poate să existe!

istorie literară

SPRE FINELE DECENIULUI PATRU (I)

de VLAICU BĂRNA

Dedicații, polemici, răfuieli; Iorga și campania împotriva lui Arghezi; Al. Rosetti atacat de Iorga și Ion Barbu; Puritanul Iorga, om de spirit și autor pornografic.

Figura marelui istoric și om de cultură Nicolae Iorga, ale cărui cursuri le frecventasem uneori în anii studenției, fără să le fi avut în program, m-a fascinat totdeauna și nu mai puțin scrisul lui. În 1938 (eram redactor la ziarul **România** lui Cezar Petrescu) apăruse primul volum din **Oameni cari au fost** și am scris în acel cotidian un lung articol recenzând cartea. Un titlu pe trei coloane, extras din entuziastul comentariu, suna astfel: **Arta portretului și știința sintezei**. Era formularea în sublimat a ceea ce exprimau părerile din articol, relevând puterea autorului de a capta în cuprinsul unei pagini de carte imaginea globală a unor existențe de excepție. Trecuse aproape un an de la publicarea articolului când, în una din seri, venind ceva mai târziu la redacție, omul de serviciu Chindriș m-a întâmpinat cu un salut milităresc, cum obișnuia, bătându-și călcâiele, ca la raport:

— Să trăiți, aveți la mine un pachet de la domnul Iorga. L-am repezit atunci pe omul de gardă din anticamera redacției, spunându-i să se lase de glume, de care nu ne arde totdeauna. Pentru că omul nostru de serviciu era un farsor verificat, intrat cu glorie în istoria literară datorită unei mistificări destul de repede dejucată. El fusese autorul acelor scrisori pe care un pretins țaran din Ieud — Maramureș le trimetea maestrului Lovinescu mărturisind-se că din patimă pentru literatură

își vânduse tot pământul ca să cumpere cărți. Iar acum scotea vitele la păscut cu cartea în mână spre hazul și neînțelegerea consătenilor, care-l socoteau nebun. Acele scrisori îi fuseseră aduse criticului de un militar, originar din Ieud, care era de fapt una și aceeași persoană cu cel care le scrisese. Farsa a fost descoperită după ce Lovinescu și alți membri ai cenaclului **Sburătorul** trimiseseră prin poștă cărți cu dedicație, ba și scrisori, luminatului țaran, dar nu primiseră nici un răspuns. Cum Eugen Jebeleanu pleca în Maramureș pentru niște reportaje la ziarul **România**, el s-a abătut și pe la Ieud să-l caute pe autorul frumoaselor scrisori, (reproduse ulterior în foiletoanele lui Lovinescu din Adevărul și apoi în **Memorii III**) și să afle în cele din urmă că acel țaran era o pură ficțiune. El fusese închipuit de acest Gheorghe Chindriș, pe timpul scrisorilor om de serviciu la ziarele **Adevărul** și **Dimineața**, acum om de serviciu la ziarul **România**...

Intrasem în redacție și m-am pomenit că după mine venea interlocutorul pe care adineaori îl pusese la punct și văd că îmi așază pe masă un pachet voluminos ca o pernă, înfășurat în hârtie albă de rotativă. Mi-a spus apoi, cu un aer pocăit, că mă căutase mai devreme un domn Farcaș secretarul domnului Iorga, și, după ce așteptase o jumătate de ceas îi lăsase lui acest

pachet să mi-l dea neapărat în mână, iar pe el îl cinstise cu o sută de lei. L-am deschis și în pachet am găsit un mare număr de cărți și broșuri, apariții anterioare, semnate toate de marele om, între ele și textul scrisorii pe care i-o trimisese nu demult lui Benito Mussolini în legătură cu Transilvania și revizionismul ungar, dar între cele vechi se afla și o carte nouă, nu demult scoasă de sub teascuri, imprimată pe hârtie de lux și intitulată **Istoria Bucureștilor**. În subtitlu cartea se recomanda a fi **ediția municipiului București** și era bogat ilustrată cu reproduceri de fotografii, stampe și documente. Pe foaia de gardă a elegantului volum **in octavo** am putut citi cu stupefacție o dedicație dată de autor subsemnatului, scrisă cu penița, în cerneală neagră, sunând în termenii următori: „**Dlui Vlaicu Bârna, tânăr care înțelege, N. Iorga**”. Îmi apărea pe atunci în mod curent semnătura în ziarul **România**, fie în prima pagină sub ceea ce se chema articol de fond, fie la pagina doua culturală, dar am dedus că darul pe care mi l-a trimis inegalabilul portretist al oamenilor care au fost se lega de recenzia pomenită mai sus. Colegii de redacție, Jebeleanu, Petru Manoliu, Radu Boureanu și alții, mă îndemneau să mă duc să-l caut și să-i mulțumesc autorului pentru prețiosul autograf, dar n-am avut această îndrăzneală. Probabil că am scris atunci și despre **Istoria Bucureștilor**, dar nu-mi mai aduc aminte, urmase perioada concentrărilor pe zonă și a trebuit să răspund ordinului de chemare.

Era bine cunoscut că marele profesor reprezenta o figură populară și abordabilă, putea fi văzut în tramvai sau ca simplu pieton pe arterele orașului, înalt și drept cum se înfățișa, îmbrăcat în negru sau în gri, cu pălăria lui largă și nelipsita umbrelă, urmat uneori de un secretar sau de unul din apropiați. Vizita regulat anticării și librăriile și toată lumea știa că ducea o viață cumpătată, alte venituri în afara salariului de profesor neavând. Cine vroia să-l vadă și să-i vorbească, îl putea găsi acasă, la universitate sau la parlament.

La lecția unui curs ținut la Universitate îl abordase și prietenul meu Oscar Lemnaru, pe atunci redactor la **Facla** lui Ion Vinea, ca să-i ia un interviu. Marele om i-l dăduse fără nici o dificultate, mărturisindu-i-se între altele că se trăgea din neam de marinari, iar în acest neam s-a numărat și un strămoș calemgiu (scriitor la cancelaria domnească).

Înainte de a-i solicitat interviul, Lemnaru asistase la una din orele de curs ale savantului. Acolo a văzut cum profesorul rostind ultima frază a prelegerii din acea zi a făcut un semn spre sală și din prima bancă a amfiteatrului s-a ridicat un tânăr bărbat și a supt pe catedră lângă savant. Iar acesta l-a prezentat celor de față ca pe un distins filolog și patriot turc, venit la București să dea cui dorește și în mod gratuit lecții de limba țării sale. Iorga îl recomanda studenților săi cu toată căldura motivând că învățarea limbii turce îi poate ajuta la descifrarea atâtor documente aflate în arhivele islamice. Și în elanul recomandării, privirile marelui profesor cad pe figura vivace și mucalită a lui Lemnaru care, aflat în prima bancă și el, îl urmărea cu tot interesul și căruia îi spune, punctându-l cu degetul:

— Uite, dumneata, de pildă, ai o înfățișare de turc! Da, da, de turc!

La care, ridicându-se în picioare, Lemnaru i-a răspuns pe un ton foarte respectuos dar ferm:

— Nu domnule profesor, eu sunt evreu de la Brăila, din tată evreu și mamă evreică...

— Ai fi — a căzut ca o sentință definitivă replica profesorului, dar turcul nu alege!

Lemnaru ne-a povestit de mai multe ori insolita scenă cu toate amănuntele ei. Nu era singura dată când se dovedea că între virtuțile cumulate de marele învățat și genialul creator se afla și aceea de om de spirit.

TAO ȘI ANTI - TAO

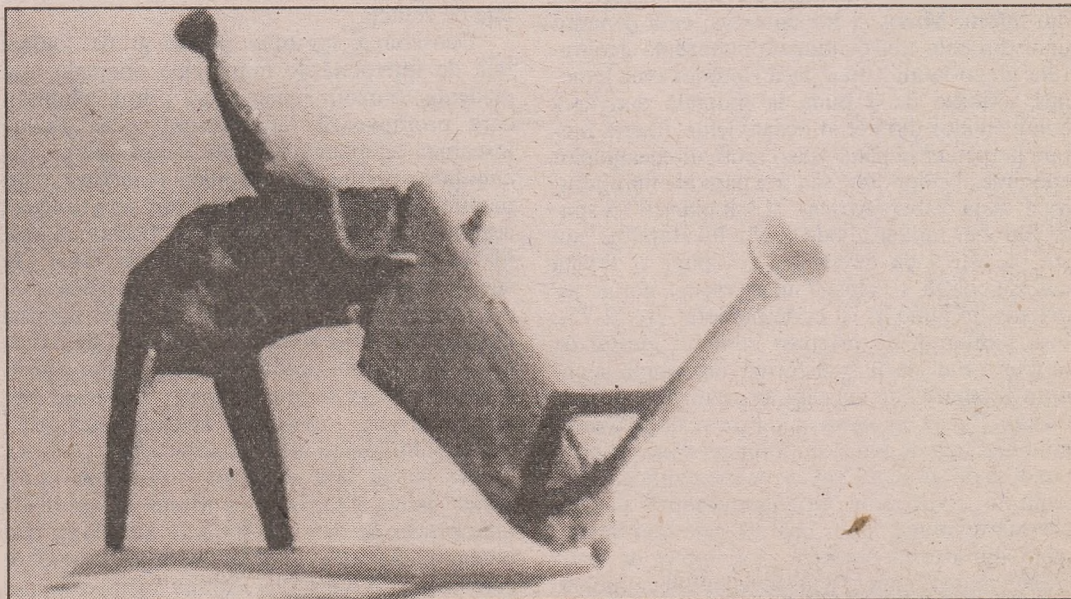
de DAN STANCA

În sfârșit, a apărut în românește celebra carte a new-age-istului Fritjof Capra, **The Tao of Physics**, (Taofizica), mulțumită Editurii Tehnice și în traducerea Doinei Țimpău. Este o carte remarcabilă prin forța speculativismului și în același timp prin faptul că, pentru omul de litere care nu prea are habar de fizica modernă, ea îi oferă numeroase cunoștințe din acest domeniu prezentate extrem de accesibil și plăcut.

Dar nu asta e problema ! Problema ține de legitimitatea spirituală a acestei cărți și nu de inteligența sau talentul autorului ei. Deci, există sau nu există o legătură reală între doctrina orientală a Taoismului și fizica modernă ? Subliniez **reală** în sensul legitimității spirituale sugerate mai sus și nu ca efect al speculațiilor făcute de autor. Dacă este reală, atunci legătura nu este normală, ci răsturnată, inversă. Altfel spus, nu Taofizica ar fi trebuit să se intituleze cartea, ci Fizica anti-Tao!

Oare cum să ne trezim odată și să înțelegem că între scormonirile profane ale fizicienilor moderni care își conduc cercetările spre desubstanțializarea materiei, a Universului și o doctrină spirituală, mai ales dacă ea aparține Orientului, nu poate exista nici o legătură directă, firească, ci doar o legătură inversă, așa cum extremele ajung să se întâlnească grație analogismului formal perfid și nicidecum datorită fondului care de fapt este complet opus în cele două cazuri. Dar principala trăsătură a intelectualilor acestui sfârșit de ciclu este tocmai aceea de-a produce confuzii, de-a-i sminti, altfel spus, pe semenii lor care nu sunt atât de instruiți cum sunt ei și mai păstrează încă un bun simț salutar în confruntarea cu aceste forțe ce produc confuzii. Ei bine, tocmai acest bun simț ar trebui anihilat în viziunea respectivilor intelectuali și cum poate fi el mai bine anihilat decât prin postularea unor legături nefirești, aberante ca aceasta dintre Taoism și fizica modernă ?

Adevărat: și Tao și fizica vorbesc despre univers în termeni anti-materialiști. Dar pe când doctrina spirituală vorbește despre univers ca o iluzie care are totuși consistența ei în măsura în care această consistență, concretețe este simbolică – căci doar simbolul prin subțiere metafizică poate conduce la înțelegerea cosmosului ca iluzie! –, fizica modernă vorbește doar despre inconsistența aceluiași cosmos, ceea ce este cu totul altceva. Faptul că vine un autor inteligent care știe cum să facă asocierile de rigoare și profitabile nu schimbă câtuși de puțin fondul problemei. Fizicianul, coborând până la nivelul acelor particule care de fapt nici nu mai sunt particule în sensul unei minime existențe definite, ci ba sunt, ba nu sunt, au o viață mai scurtă decât o milionime de secundă, viață care nu poate fi pusă în evidență decât în condiții cu totul speciale de laborator, când are loc o accelerație enormă a particulelor, pentru a li se demonstra (tocmai!) inconsistența, deci fizicianul realizând acest adevăr capital: că forma principală de existență a cosmosului nu este materia, ci câmpul, nu corpusculul, ci unda, categoric, realizează un progres în această ordine a cunoașterii profane. Dar din punct de vedere spiritual se petrece oare ceva ? Spre deosebire, deci, de fizician care, descoperind acest fapt, nu poate trăi decât, eventual, un sentiment de groază, stupeoare, înțelegând că lumea nu are consistență și este vid, mistic, aflând caracterul iluzoriu al

aceleiași lumi, trăiește cu adevărat o metanoia și aparține împreună cu cosmosul acestei transformări spirituale.

Apoi ieșirea din timp, abolirea celor trei segmente temporale trecut-prezent-viitor pe care o realizează spiritualul nu are absolut nici o legătură cu descoperirea făcută de fizician potrivit căreia timpul ar fi o a patra dimensiune a spațiului și deci nu ar mai exista prin linearitatea sa ireversibilă. Faptul că la viteze ce egalează sau întrec viteza luminii constat că timpul curge mai încet sau nu mai curge deloc, nu presupune că într-adevăr AM IEȘIT din timp. Dimpotrivă! Abia acum sunt prizonierul său mai zdravăn înlănțuit fiindcă nu am atins câtuși de puțin Eternitatea, ci am ajuns să cunosc un timp flexibil, fiabil, făgarnic care se prefacă că cedează, când de fapt e chiar mai coercitiv decât timpul clasic.

Teoria relativității einsteiniene a avut importanța ei în sensul în care a demonstrat, cum spuneam, inconsistența universului. Ea a dat o lovitură mortală materialității obișnuite, clasice, așa cum a fost ea acceptată de fizica newtoniană, dar, abolind legile clasice ale materiei și mișcării,

a abolit și stabilitatea universului.

Trăim de la Einstein într-un cosmos „fuyant“ în care energia a înlocuit materia. **Dar ce câștig spiritual este acesta ?** Nu cunoaștere a realizat fizica atomică, ci anticunoaștere. Ea este ultima consecință a criticismului și a agnosticismului kantian, fiindcă prin Kant a fost comis cel mai serios atentat împotriva cosmologiei tradiționale. Să citim însă acest pasaj esențial din carte: „Este important să se înțeleagă faptul că nu are nici un sens să ne întrebăm care este lungimea „reală“ a unui obiect, așa cum în viața cotidiană nu are sens să ne întrebăm care este lungimea reală a umbrei

cuiva. Umbra este o proiecție a unor puncte din spațiul tridimensional într-un spațiu bidimensional, deci lungimea sa va depinde de unghiul de proiecție... În mod similar, lungimea unui obiect aflat în mișcare reprezintă o proiecție de puncte din spațiul quadridimensional în spațiul tridimensional iar lungimea acestei proiecții este diferită în diferitele sisteme de referință“ (p.141)

Într-adevăr, faptul că obiectul are aceeași „valoare“ ca și umbra atunci când este schimbat sistemul de referință al spațiului, reprezintă un câștig important al metalului. Dar obiectul e umbră în clipa în care crezi în Principiul spiritual ce transcende atât obiectul cât și umbra. Platon spunea același lucru prin celebrul mit al peșterii și toată mistica susține caracterul iluzoriu al creației, dar **concomitent** cu afirmarea Realității divine. **Altfel ce să facem cu iluzia dacă dincolo de ea e Neantul ? Și-o fi pus F. Capra această întrebare ?**

Deci: e vreo legătură între Tao și fizica modernă? E în sensul în care Tao e Anti-Tao. Fiindcă, indiscutabil, fizica aceasta a cuantelor, a câmpurilor, a energiilor înalte reprezintă un chip intelectualizat al Satanei căruia ne închinăm aducându-i drept prinos enorma noastră ignoranță. Se pune o altă întrebare: cum s-a ajuns aici ? Chiar cu riscul de-a mă repeta și a se spune despre mine că nu sunt „decât“ un guenonist și atât – concepția modernă e că orice etichetare precisă l-ar desființa pe purtătorul ei ! – pot răspunde foarte simplu, precizând că s-a ajuns aici fiindcă în condițiile opacității dense care acoperă cerurile și blochează deci posibila comunicare a oamenilor cu stările superioare ale Ființei, fisurile au apărut inevitabil în partea de jos a „recipientului“ care formează cosmosul, îngăduind astfel descoperiri extrem de spectaculoase dar la fel de periculoase.

Fizica modernă nu s-a apropiat de Tao. Ea l-a provocat pe Anti-Tao. O constatare cam dură, incomodă, dar de neocolit. „Cea mai bună dintre lumi“ invocată de Leibniz în descendența scolasticii medievale, continuată apoi prin mecanicismul și materialismul newtonian, nu era atât de închistată cum credem astăzi. Dar revoluția științifică a secolului XX a avut cumplite implicații antispirituale pe care, acum, le fardăm inutil.

NAȘTEREA SPIRITULUI EU

LA ÎNCEPUT A FOST HOMER

Oceanida Europa, fiica regelui Angenor din Tir, a avut un destin singular: iubită de Zeus metamorfozat în taur alb, pe spinarea căruia a străbătut marea până la insula Creta, unde i-a născut pe viitorii judecători din infern, Minos și Radamantys, ea a denumit unul din cele trei continente cunoscute geografic greco-latini. Chiar dacă Herodot avea temeri serioase de a pune la îndoială derivarea continentelor din cel al oceanidelor, tradiția literară perpetuează până astăzi motivul oceanidelor eponime al celor două sau trei părți ale lumii, Europa, Asia, Libia (Africa). „Lasă plânsul“ îi spune Europei Jupiter în oda 3,27 a lui Horațiu, „nu știi că ești soția neînvinșului Iupiter?/ Învață cum se poartă cu cinste/ un asemenea noroc: jumătate din lume îți va purta numele“ (v. 72-75). Însă indiferent de originea numelui, destul de timpuriu Europa se transformă din simplă denumire geografică în concept de civilizație și mentalitate. Există un moment în care se naște o nouă atitudine față de lume, un moment când un grup uman se diferențiază radical de mentalitatea existentă în civilizațiile Orientului antic; și cum această revoluție, sigur una din cele mai importante din istoria omenirii, s-a impus în Antichitate mai ales într-o zonă a vechiului continent, termenul geografic de Europa se încarcă cu semnificații noi încă de la gânditorii greci, semnificații care străbat veacurile până în zilele noastre.

Filozoful german Husserl afirmă următoarele: „Europa spirituală are un loc de naștere. Prin aceasta nu înțeleg un loc geografic într-o țară, deși și acest lucru ar corespunde realității, ci un loc de naștere într-o națiune, adică la persoane individuale și grupe de persoane aparținând acestei națiuni. Este vorba de națiunea veche grecească în sec. VII-VI î.d. Cr. În ea se dezvoltă o nouă atitudine a individului față de lumea înconjurătoare. Și, ca o consecință, se desăvârșește o creație spirituală care se dezvoltă rapid într-o structură culturală închisă; grecii au numit-o filozofie. În izbucnirea filozofiei astfel înțeleasă, în care, deci, sunt cuprinse toate științele, văd eu, oricât de paradoxal ar putea să pară, fenomenul originar («das Urphänomen») al Europei spirituale“.

Așadar, pentru Husserl actul de naștere al Europei spirituale îl constituie apariția filozofiei ioniene (de remarcat că acest nou spirit „izbucnește“ în Ionia, pe coasta de vest a Asiei Mici, adică într-o regiune unde grecii au putut intra în contact nemijlocit cu știința orientală, și că el se răspândește cu repeziciune în toate zonele locuite de greci), când pentru prima dată în lume se încearcă explicarea cosmosului în baza unui principiu, de ordin rațional. Pentru Tales din Milet cosmosul se naște prin transformările elementului primordial, apa; pentru Heraclit din Efes, prin cele ale focului; Empedocle din Agrigentum ia în considerare toate cele patru elemente (apa, aerul, focul, pământul) unite și despărțite de principii dragostei și de cel al urii; Anaximandru din Milet introduce conceptul de infinit; Pitagora din Samos așază la baza sistemului său numărul, în fond prima încercare de transpunere a realităților cosmice în formule matematice. Pornind de la un principiu ionienii construiesc sisteme prin care încearcă să descrie și să explice universul în toate implicațiile sale. Dar, pe lângă „raționalizarea“ observațiilor și cunoștințelor acumulate în civilizațiile orientale, ionienii mai fac un pas revoluționar generalizat astăzi pe tot cuprinsul pământului: ei își publică lucrările! Cu alte cuvinte ei își supun opiniile discuției publice, ceea ce înseamnă depășirea spiritului de dogmă

caracteristic Orientului și instaurarea spiritului dialectic prin situarea gânditorilor în antiteză unii față de ceilalți.

Deosebirea spiritului promovat de ionieni față de interpretările mitologice orientale este evidentă: filozofii ionieni sunt primii gânditori care promovează raționalismul ceea ce nu înseamnă adoptarea unei atitudini nereligioase, cum fals a pretins mai ales școala marxistă, și își manifestă libertatea de gândire prin neacceptarea argumentului de autoritate, căci fiecare supune ideile predecesorului unui examen critic. În același timp ei cuprind în construcții logice toate datele cunoscute, construcții din care, datorită naufragiului care a cuprins literatura antică, au ajuns până la noi doar fragmente. Cultura se va dezvolta de aici înainte pe două coordonate care vor configura definitiv spiritul european: principiul libertății și ideea de sistem.

Nu putem însă considera „izbucnirea filozofiei“ ioniene o creație ex nihilo, ci rezultanta unui proces pe care din lipsă de informații nu-l putem decât intui. Singurul teren mai solid pe care ne putem așeza îl constituie poemele homerice; chiar dacă existența lui Homer este azi stabilită pentru sec. VIII î.d. Cr., cele două epopei reflectă în multe episoade credințe și obiceiuri foarte vechi și, în mod cert, reiau vechi motive literare căci o operă atât de rafinată nu poate fi un început, ci apogeele unei literaturi necunoscute pentru noi. Dar nu-mi este în intenție să discut problema spinoasă a straturilor din *Iliada* și *Odiseea*, ci destinul și fapta omească în viziune homerică; cu alte cuvinte: există în atitudinea eroului homeric elemente care să prefigureze mentalitatea pe care o vor sacra filozofii ionieni?

Când și cum a apărut cosmosul nu se spune în *Iliada* și *Odiseea*. În cântul XVIII al *Iliadei* zeul Hefaistos sculpează pe scutul lui Ahile universul în întregime; opera zeului este în fapt o cosmologie; cosmogonia lipsește. Dacă poemele Orientului abundă în mituri cosmogonice, originea universului nu pare a fi între preocupările lui Homer. Conform cosmologiei homerice pământul este un disc plutind pe râul-Ocean. Deasupra se află sub forma unei hemisfere cerul; sub pământ lăcașul morților. În cer locuiesc zeii nemuritori, hrănindu-se cu ambrozie și nectar.

Zeii îi pot ajuta sau persecuta pe oameni, dar nu le pot hotărî destinul. Pe pământ se află oameni creatori de civilizație hrănindu-se cu „roadele câmpiei“. Muritori, supuși voinței de multe ori capricioase a zeilor, oamenii au parte de o soartă lamentabilă. Zeus însuși recunoaște faptul:

„dară din tot ce pe lume e viață, răsuflă și mișcă,

nu e nimic mai de plâns și mai necăjit decât omul“

(*Iliada* 17, 447-447)

Generațiile de muritori se succed asemenea frunzelor pădurii:

„cum e cu frunzele, așa-i și cu neamul sărmanilor oameni

unele toamna le scutură vântul și cad ofilite, altele codrul le naște-nverzind, dacă dă-n primăvară:

astfel pe lume și valul de oameni se naște și moare“

(*Iliada* 6, 146-149)

Și ce-l așteaptă pe om după moarte? Coborând în infern Odiseu vede sufletele morților; ele sunt asemenea unui fum, vizibile, dar fără consistență și incapabile să vorbească. Odiseu încearcă zadarnic să-și îmbrățișeze mama:

„Vrui să m-apuc chiar de sufletul mamei, repausatei.

Trei ori atunci încercând eu m-am repezit înspre dânsa

inima doar mă-ndemna să o strâng cu nesat lângă sânu-mi;

trei ori năluca-mi zburdă dintre mâini, ca un vis, ca o umbră“.

(*Odiseea* 11, 225-228)

Odiseu vizitează imperiul lui Hades pentru a afla de la prorocul Tiresias cum va putea reveni în Itaca; în infern el are revelația non-existenței de care au parte sufletele după moarte. Ele pot fi recunoscute, căci păstrează imaginea celui dispărut; se poate discuta cu ele numai dacă beau din sângele animalelor de jertfă scurs într-o groapă. Atunci, căpătând ceva consistență, ele își regăsesc pentru un timp vocea, memoria, gândirea și sentimentele, astfel încât se creează premisa comunicării. În rest, starea lor naturală este nemișcarea într-un veșnic întuneric. Întâlnindu-l pe Ahile, Odiseu îl elogiază pentru faptul că până și în infern el este rege; Ahile îi replică:

„Ah luminate Odiseu, să nu-mi mai vorbești tu de moarte.

Eu aș dori să slujesc pe pământ la un altul cu ziua,

la vreun desmoștenit care însuși abia se hrănește

însă nicicum nu doresc să comand peste umbrele morții“

(*Odiseea* 11, 488-491)

Umbre inerte în întuneric, acesta este infernul homeric. Concepție profund pesimistă care nu lasă loc nici unei speranțe. Viața, oricât de păcătoasă ar fi ea, este cu mult preferabilă morții. Dar, în ciuda acestei realități, de care este perfect conștient, eroul homeric consideră că există lucruri mai importante decât viața. Ahile știe că se află în fața unei alternative hotărâte de destin: sau rămâne la Troia și va muri curând acoperit de glorie sau revine acasă unde va trăi până la adânci bătrâneți, dar neștiut de nimeni. Ahile nu părăsește Troia. Viața îndelungată în anonim nu-l interesează, ea nu are nici un sens pentru el. Eroul homeric iubește activitatea în plină lumină; viața este, în viziunea poetului, o competiție în care eroul se angajează pentru a-și dovedi valoarea. Moartea intervine atunci când și-a atins

DIALOG FILOSOFIC CU HADRIAN

OPEAN:

limita. Prelungirea vieții dincolo de această limită înseamnă doar supraviețuire biologică.

În cântul VII al *Iliadei* Hector le propune aheilor să aleagă un erou care să se înfrunte cu el într-o monomahie. Singura condiție pe care o pune fiul lui Priam este restituirea celui învins pentru a fi înmormântat. Cei care vor vedea mormântul adversarului lui Hector vor spune:

„Iată mormântul celui bărbat care odată pe vremuri
fost-a vestit ca viteaz și pierit-a de arma lui Hector“.

Cu alte cuvinte, eroul a trecut, datorită valorii sale, peste multe obstacole; la sfârșit s-a măsurat și cu Hector pe care nu l-a putut depăși: el și-a atins limita și atunci survine moartea; viața n-are valoare decât atâta vreme cât eroul poate învinge obstacolele din ce în ce mai mari, ca într-un concurs athletic.

Eroul homeric dorește moartea în competiție: perspectiva unei altfel de ieșiri din viață îl înspăimântă. Cuprins de apele râului Scamanadru, Ahile se crede înșelat de mama sa zeița Thetis, care-i profetizase moartea în bătlie, săgetat de zeul Apollo, și se teme că își va încheia existența înecat în apele râului. Și Hector preferă căderea glorioasă în competiție unui sfârșit oarecare:

„mai bine-ar fi una din două:
ori să dau piept cu Ahile, să stau până ce l-oi răpune
sau înaintea cetății să cad cu mărire“.

(*Iliada* 22, 108-110)

Și, chiar când își dă seama că destinul i-a hotărât pieirea, eroul troian încearcă imposibilul, dă bătlia și cade bărbătește:

„Hai dar încalte să nu mor ca omul mișel și netrebnic
să isbândesc ceva mare, s-ajungă de pomina lumii“.

(*Iliada* 22, 304-305)

Cu toată valoarea dovedită în atâtea încleștări, Hector n-a putut trece peste obstacolul care se numea Ahile.

Viața și moartea. Veșnică problemă a omenirii care l-a stăpânit și pe omul epocii homerice. Eroul homeric nu-și pune întrebări asupra sensului lor; el știe că sensul vieții este demonstrarea propriei valori în competiții desfășurate la lumina zilei; el știe că moartea este non existență în întineric. Întinericul nu-i place: somnul (hypnos) este în mitologia greacă frate geamăn cu moartea (thanatos). Lumină și permanentă măsurare a forțelor, care nu sunt numai cele fizice, ci și cele morale și ale inteligenței, constituie viața în adevăratul sens al cuvântului; somnul și supraviețuirea biologică sunt echivalente morții.

Prin efortul permanent de autodepășire eroul homeric prefigurează una din trăsăturile mentalității europene.

Dar, aceasta nu este singura trăsătură care-l apropie pe eroul homeric de noi: el este înzestrat și cu pasiunea cunoașterii. Curiozitatea de nestăpânit îl împinge pe Odiseu să asculte cântecul sirenelor, îl face să exploreze tărâmurii necunoscute. În imperiul lui Hades, după discuția cu Tiresias, scopul coborârii sale în infern, el vrea să vadă toate realitățile existenței după moarte. De multe ori curiozitatea îl aruncă în primejdii enorme. Nu fatalitatea îl împinge spre regiuni neștiute, ci dorința congenitală de cunoaștere. Ajuns pe țărmul locuit de ciclopi, Odiseu pleacă cu câțiva companioni, spre a vedea ce fel de oameni îl locuiesc, cum își duc viața și cum se comportă. Câte avea să pătimească este îndeobște cunoscut. Curiozitatea îl proiectează în situații desnădăjduite din care reușește să scape numai datorită inteligenței (Odiseu este „potrivă lui Zeus la minte“). Aventura omului european începe cu Odiseu: colonizatorii greci, navigatorii Renașterii, exploratorii spațiului cosmic reiau la diferite epoci spiritul care-l stăpânea acum vreo trei mii de ani pe legendarul rege din Itaca.

Omul ca ființă morală, înzestrată cu pasiunea cunoașterii, cu dorința permanentă de autodepășire, cu conștiința responsabilității faptelor săvârșite se află în centrul poemelor homerice. Sau, cum a conchis un exeget român, Cezar Papacostea, Homer este un „simbol de fericit augur, cea d'întâi mare personalitate a omenirii, care înclină în favoarea umanismului cumpăna dintre divin și uman“. Mentalitatea care a determinat nașterea filozofiei la grecii din Ionia își are originea în mentalitatea pe care o întâlnim la eroii din *Iliada* și *Odiseea*. „Acest om“, a spus Platon despre Homer, „a făcut educația Greciei“; și, continuând firul logic, putem spune azi, că prin intermediul Greciei el a făcut educația Europei.

Dacă la facerea lumii „la început a fost cuvântul“, pentru nașterea spiritului european la început a fost Homer.

Gheorghe Ceaușescu

Să citești întotdeauna poezie
în poziția santinei zgribulind
la granița dintre moarte și zi,
să iubești totdeauna o
femeie titrată
crescută în rezervații speciale, purtată
prin pensioane, educată de bone, cu o
cultură muzicală adecvată...

Ciuleandra în timpul acesta
amețită de Zorba Grecul
fremăta, cu sânii rotunzi,
așezată în fân
cu iia din pânză borangică
lipită de suflet
desfăcea culorile, toate,
amesteca culorile, toate,
amesteca miresmele, toate,
stăpâna anotimpurile, patru
la număr,
dădea drumul la vânturi,
oprea ploile, slobozea herghelii de cai
din grajdurile împărăției,
totul într-o vară
în podul surii...

toate femeile sunt la fel de bătrâne,
conchise filosofic poetul
singura noastră salvare este să
înțelegem acest adevăr,
făcută din carne adamică, bărbatul
o poartă cu sine ca pe o tolbă de
vânătoare
ca pe o cartușieră
sau ca pe o sulită-n
coastă,
locul din care ea a fost luată,
rămânând liber, trebuia
'plinit, ocupat cu ceva
singura noastră salvare
este făgăduința,
toate Victoriile, toate gesturile
Ioanei d'Arc
ale Ecaterinei Teodoroiu
rămân așezate-n rafturi colbăite
de timp
singura noastră salvare este aflarea
Adevărului,
fuga de lume, evadarea
din labirint, întemeierea unei cetăți
unde să fii rug aprins
tu' pentru a dura
acea cetate, vine după aceea
cu vârful în veșnicie,

ca și cum azi ai muri
ca și cum azi ar trebui să te
desfaci de pământ
O, Adame, Adame,
hainele tale din frunze de
măslin
e începutul rodirii smochinului
blestemat...
dinții tăi nu pot mușca
din munții apocaliptici
gura, trebuie de aur
să-ți fie,
e târziu
s-a nserat, claustrat între pereții
chiliei
foci exerciții de așteptare
două săptămâni,
de două ori șapte,
la poarta mănăstirii,
ca orice novice
înveți arta de a muri
puțin câte puțin
biruind demonul-

toate femeile sunt la fel,
bătrâne,
conchise filosofic poetul
singura noastră salvare
este să aflăm Calea, drumul
Viața este Eva
toate femeile sunt la fel, bătrâne,
singura noastră salvare
este să purtăm Adevărul

pentru aceasta mi-am tăiat
vene,le,
am lăsat de a curs
sângele, tot sângele
albastru
pentru aceasta, brusc,
înțelept de o sută de ani, m-am făcut

noi suntem doar intrușii,
cei necesari pentru
ca femeile să poată deveni mame
ceva între mascul
și maestra de ceremonii, ce-nvață
copilul, știința despre cer;
despre tați niciodată...
toată povestea aparține mamei
toți copiii aparțin mamei
tatăl este doar Ideea
de tată,
de Uranos,
Geea, când secondează
și zice că e supusă ascultării
nu face altceva decât să
întărească verbul a avea.

Groapa cu lei

Pornesc aspiratorul
mă așez în fața colii albe
ca fața grâului,
mă așteaptă ghilotina sau ghetoul,
mă întreb în fiecare dimineață,
începe o trepidație
gen picamer
se sparg asfalturile
crustele străzii, vulcanii se
pregătesc de erupție
îmi repet în minte mereu
viața e făcută mai mult din
lucruri practice
dintr-o casă, de exemplu
sau o fântână,
dintr-o bancă pe care
să te odihnești
când ești frânt
mai puțin din apă
mai puțin din pâine
mai puțin din aer
viața, tinere filosof
(trebuie să-ți rozi coatele ani
îndelungi pe stâncile cunoașterii),
este făcută din mașini ultramoderne
de fabricat bani
trebuie să-ți repeți neîncetat asta
pentru a ține minte bine
acest adevăr
pe care frații tăi, oamenii,
l-au ridicat la rang
de principiu,
ești mâncat de viu
în groapa cu lei
Daniel, dacă nu-i
îmblânzești, dacă nu-i
potolești
- ia seama la acest adevăr.

eugen evu

CARTEA
SFĂRÂMATA
Medievală

Virtutea a căzut la înțelegere
Cu funcționalitatea genezică.

Se fumează mult pe coridoarele istoriei
Suferinși biochimice în rezonanță
Cu martiriul prin asfixiere al
plantelor

Își exhibă artele profitabil
protuberanțele, curbura erotică;
mamelonul tresare sub mătasea corolei
lucrează viermele aidoma sevei
și inconștienta făptură adulecă
parfumul letal
în vreme ce cancerul mimetic
o devorează sublimat
în splendoare.

Către Poezie

M-au jefuit iubirii și-s duse toate.
Izvoare au secat, nesățurate
Bătrâne pietre tac, doar zidul doare.
O fi zădărnica din lucrare?
Din limpeziri și claruri ni-e răsplata
Când frumusețea-ntoarce-n friguri roata?
Și-i sfărâmat altarul Artei cartea
Ce ne-o îmbie, cinic, moartea?
Mă uit la cer și ceru-n sine tace.
În ochii tăi mă uit și-i frig și-i pace:
O pace grea, vrăjmașă orhidee –

Mi-am dat tot veacul, pentru-a ei scânteie...
Dar dacă totuși Domnul m-ar răpune
Să rezidesc melodios Zadarul
Acestei lumi, prin lacrimă i-aș spune:
Fereastra lasă-mi, Doamne! Și altarul!

Evroză

Am pătruns prin efracție
în somnul acestei planete sinucigașe
să extrag cromozomii iluziei
o înflorire împotriva
legii entropice
(Sfidare a ceva ce nu-i)

Mi-am dezgropat rădăcinile
și acum moartea râde
de foarte aproape
moartea zvâcnește
ca un gătlej rețezat.

Elegie

Sălbatic copil al toamnei, tulbure
am cules fragi din cărțile înțelepților și
m-am încredințat erorilor sfinte
fără să mă uit peste umăr
cum moartea-mi linge lacomă urmele.
Am iubit semnificațiile mai mult decum-
Omătul îmbrățișărilor, iubito;
Eu te trădasem încă de când pe furis
Ședus eram de hieroglifa coapselor tale
Întrevăzând o mașină celestă, străveche.
Nimeni nu m-a văzut descult prin cuvinte
Cu brațele deschise spre cei de demult
Când sângele tău se stingea în
poemele mele de dragoste.
Un daimon viclean și bătrân
M-a însoțit strajă mută

Gelos ocrotindu-mă, cu necruțare.
Sălbatic copil al toamnei, cu furtunile frate,
mă întorc tăcut într-o dimineață eternă
și cuvintele putrezesc în urmă
le resoarbe calendarul.

Evroză

Blajinul mugur perforează scoarța
vierme al frigului.
Cruzime frenetică a memoriei
între imprevizibil și logică
se sinucide ritualic ființa.

Un nor plasmatic un vânt verde lăuntric
zguduind structurile fotosintetice
o perfuzie agresivă având
coerența urletului
când cel care cade din turn
fotografiază spațiul
cu sângele

Stampă și oracol

(poetei Ileana Mălăncioiu)

Spanuri de sânge improașcă atlazuri.
Șiroaie, chiaguri pe bandajele în zdrențe.
Orașul trântit pe spate
și semafoare blocate în roșu.
Abandonate zidurile uralelor
Vor prilejui alt despot ploios
în ținuturi umile
redimensionate pe scara Richter
în jos:
Teluric adagio istoriei.
Prin întunericul roșu orbecăie
rădăcinile rămuroase...

Ferestrar

Dacă într-adevăr aici
Se zidește ceva
Mie lăsați-mi în seamă
(incorigibil)
ferestrele...

constantin brândușoiu

AMINABADEI (catrene deschise)

Timpul suie pe iedea
și ea scrie prin sanctuare
de ceva ce-a fost fierbinte
când oamenii vindeau pe zei – ... –
☆

Ai venit chiar tu
în carul mic c-o stea
și te-am privit mereu
dar tu n-ai văzut nimic – ... –
☆

O sirena doarme în scoică
și marea a luat-o prin pustiul
la cina cea de noapte
dați năvală în peștera cu oglinzi – ... –
☆

Neliniște în oricare capricorn
am trecut de mult dorul ecuator
nici instinctul nu mai are pace
și e un gol torențial – ... –
☆

Poți să naști de acum
și fără pântec
mireasă fără sâni
pot să dorm lăstari visând
☆

În mine te alcătuiesc
femeie de pe coastă
oare în ce vale ne vom rostogoli
ca să uităm de cronometru – ... –
☆

Venisem să mă joc cu ființa
așa copil cum eram

dar m-ai amenințat Scorțoaso
că nu-i nevoie de inimă – ... –
☆

Pe coridorul întunericului
a apărut frumusețea
și s-a adevărit sunetul
odată cu căderea oglinzilor – ... –
☆

Pe un sclipăt a căzut mărul
și toată grota a zornăit
la ce să fi venit eu
și ce viață să fie după cum erai – ... –
☆

Se va ivi
chipul Mumie numerotat
când se combina începutul cu sfârșitul
Arătare și Arătare – ... –
☆

Sunt tânăr în albia izvor
uimit m-arăt din nou
și nu știu cum să uit
fecioara amurg – ... –
☆

Apa curge în șopot
apa dintâi în apa de apoi
sunt vedenic și am vedenii
când ea nu curge – ... –
☆

Dără de femeie
pe dără de val

e umbră și o eșarfă
ce mă plânge – ... –
☆

Apa e în lacrimă
ochiul are întuneric
lumină și mister
pe o curbă dormind – ... –
☆

Izvorul se sărută pe întuneric
între pământ și iarbă
genunchii se roagă
să fim în afara oricărui Imperiu – ... –
☆

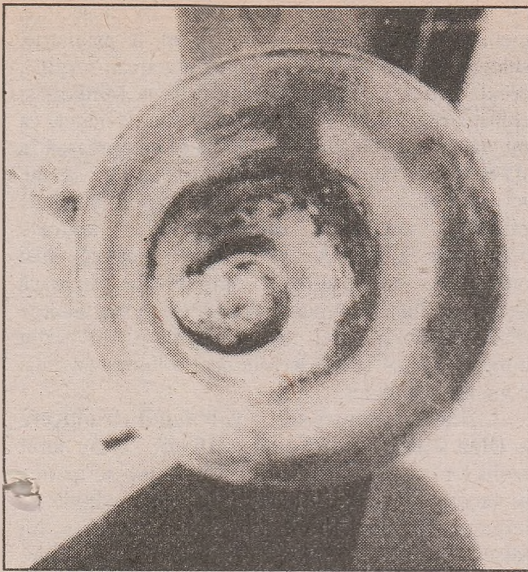
Un joc ciudat într-o stea
piatra și pustiul au venit la poartă
legea nu mai are nici-o lege
și deasupra apa curge – ... –
☆

Mi se părea că locuisem
într-o scorbură
păzit de licurici
și am evadat scriind – ... –
☆

Lângă Apele Sfinte
a venit femeia târfa
și s-a încurcat graiul
și au fugit care încotro – ... –
☆

Lacrima stă răstignită
în ochiul cerului
și lumea se închină
în fața iubirii distruse – ... –
☆

Picioare de piatră în fața Daciei
Dunărea s-a tulburat de toate
soarele s-a hodinit între săgeți
și ploaia de atunci ne privește în Curcubeu!

despre...

BETIA DECLAMATIVĂ

de AL. CISTELECAN

Fie că a luat-o prea repede, zorind sinucigaș spre debut, fie că a luat-o prea de sus, atacând un registru prea înalt pentru vocea sa fragilă, bistrițeanul Tiberiu Páll izbutește rareori, și doar incidental, să fie poet în **Certificat-ul de naștere** tras în acest an la Tipomur. Fie mai scurte, fie mai lungi, poemelș lui suferă de aceeași boală a emfazei logoreice, boală nu atât incurabilă cât încurajată de o imaturitate scripturală prea încrezătoare în excelența sa. Precare la nivel imaginar și imagistic, adesea cându-se într-o expresivitate rânțezită, poemele vor să-și suplinească această deficiență printr-un miraj al problematizării, forțând profunzimea pe ușa ideii. Ideile – nici chiar cele lirice – nu-i lipsesc lui Tiberiu Páll, dar încercarea lor e, de regulă, bombastică în mod eminent. Un vocabular glorios, plin de resturi sublime și de fumuri dramatice, îl atrage pe poet în mod fatal, împingându-l într-un retorism pateticoidal. Presentimentele sunt declamate cu inocență, fiorul devine bravadă retorică iar senzațiile se discursivizează clamoros. Retor al propriilor stări și intuiții, Tiberiu Páll le angajează într-un discurs cu ambiții filosofarde și le îngroapă într-unul declarativ, de strictă aclamație. Intuiția unui mister lăuntric, a unei tainice prezențe cristice, explodează într-o retorică bombastică în care limbajul conceptual ar urma să suplinească adâncimea, iar tonul declamativ – patosul: „Simt lipsa identității mele de departe./ senzația de depărtare și singurătate;/ mă recunosc pe mine însumi,/ dar nu știu cine anume sunt;/ în interiorul meu totul se agită și se revoltă puternic,/ în căutarea unei soluții;/ am

sărit peste mine ca peste o prăpastie;/ am descoperit în mine un „eu“ superior,/ care își atestă existența dinaintea nașterii mele,/ va exista și după moartea mea;/ sunt o parte creată din El;/ divinul lucrează în sufletul meu,/ ca o forță tainică creatoare;/ mi-a poruncit;/ să străbat cale lungă în cel mai scurt timp/ și să găsec locul./ Închis în cercul timpului, mi-am descoperit identitatea,/ ca un instrument pentru forța creatoare din mine“ (**Cine sunt eu?**). Cam aceeași impetuozitate discursivă e trasă peste tot într-o emfază flecară, beată mai degrabă de propriu-i extaz declamativ decât de o extază a trăirii. Poetul se extravertește în chiuituri și lozinci, simulând o freatică interioară pe punctul de a irupe: „Sunt stăpân pe mine, sunt exuberant;/ nu mă mai simt ridicol și inutil ca în trecut,/ ca atunci când ieșeam spre lume împușcând păsările tăcerii;/.../ Sunt năvalnic, nu mă pot ține în frâie/ și vin din carne vie ca să dau/ înfățișare gândirilor și miros colorilor,/ – și mult, de tot mult sângele meu – /.../“ (**Poemul!**). Bovarismul conceptual și religia unui limbaj abstractizant, sunând a gol, mai adaugă și ele o emfază peste cele declamatorii, dublându-le: „Mă apropii de poarta timpului/ și simt cum prezentul/ își recapătă cele două fețe;/ o ușoară vibrație îmi dă de știre,/ că am ajuns în pragul adevărului/ și al cunoașterii./ Las cenușa în urmă,/ alături de toate nedumeririle și îndoielile/ și port în suflet neliniști ancestrale,/ cu ochii îmbătați, de timpuri astrale“ (**La poarta timpului**). Înaintând brav printre inocență și naivități, Tiberiu Páll le declamă cu sete, indiferent ce cântă, el cântă tare.

OPOZIȚIE CONSTRUCTIVĂ

de CLAUDIA ENE

Limbajul politic al țărilor care s-au aflat până în 1989 sub regim comunist, diferă în multe puncte de cel din Vest, deși tendința generală este de recuperare a acestuia din urmă. În primul rând, sunt diferențe de nuanță în înțelegerea unei noțiuni universal valabile, al căror sens nu este încă pe deplin asimilat. Se întâmplă așa, spre exemplu, cu noțiunea de **opozitie**, care, uneori, nu se folosește cu un sens legat de ideea alternării la guvernare a mai multor formațiuni politice, ci cu unul tributar mentalității vechiului sistem. În anumite situații, opoziția continua să fie văzută ca o critică benefică adusă partidului care guvernează, critică menită nu să-l înlătore, ci să-l perfecționeze. Asta se leagă negreșit cu ideea partidului unic, singurul capabil să conducă, ajutat eventual de o Opoziție care dă sugestii. Sintagma **opozitie constructivă** și definițiile care i se dau în context exprimă cel mai bine acest punct de vedere: „Avem, deci, nevoie de **opozitie constructivă**, implicată, de o solidarizare cu cei ce-și asumă răspunderea guvernării“ (I. Iliescu, „Revoluție și Reformă“, București, Ed. Enciclopedică, 1994, p.184); „Să (se) asigure condițiile necesare existenței unei **opozitii** credibile, responsabile și **constructive**, care să reprezinte nu numai o alternativă viabilă pentru viitor, dar și un factor important în modelarea prezentului“ (idem, p.143). Așadar, implicația acestui enunț este că Opoziția trebuie să se solidarizeze cu Puterea, iar condițiile acestei cooperări să fie stabilite de cei care „își asumă răspunderea guvernării“. Reiese de aici că opoziția constructivă se poate defini ca o amendare a ideilor și acțiunilor adversarului, fără a-i nega ideile fundamentale și fără a aspira, deci, la a-l înlocui. Această viziune omite, însă, două aspecte definitorii ale noțiunii în discuție. În primul rând, se uită că **opozit** se referă la „raportul dintre două lucruri sau două situații opuse, contradictorii“. Este vorba, deci, despre un raport de excludere între două părți, astfel încât acceptarea uneia dintre ele duce la respingerea celeilalte. Cu alte cuvinte o Opoziție care nu se opune fundamental și ireconciliabil Puterii trebuie deja să poarte alt nume. În al doilea rând, dintr-o perspectivă logică, Opoziția nu poate să fie constructivă decât dacă Puterea acceptă una sau mai multe opinii ale acesteia în detrimentul propriilor idei sau dacă are posibilitatea de a construi ceva, aflându-se la putere (integral sau numai prin anumii membri ai săi). Altfel, definiția opoziției constructive ca o solidarizare cu cei ce-și asumă responsabilitatea guvernării înseamnă, de fapt, anularea ideii de opoziție politică, în special, și de opoziție, în general. În mod normal, această noțiune implică impunerea unor principii contrare celor adversarului, cu scopul expres de a obține puterea. De aceea, opoziția constructivă este doar o reminiscență a mentalității partidului unic, pe care critica îl ajută cel mult să-și îndrepte erorile, dar nu-l poate înlătura de la guvernare. Inconsecvențele logice sunt deja evidente.

La vie en prose (IV)

FALSTAFF ȘI ȘOBOLANUL

de DAN-SILVIU BOERESCU

1. John Kennedy Toole – CONJURAȚIA IMBECILILOR (traducere de Lidia Ionescu; Ed. Nemira, 1995). În 1969, la vârsta de doar 32 de ani, în mod cu totul neinspirat pentru destinul prozei contemporane, John Kennedy Toole se sinucide. E drept, lasă în urma sa un manuscris voluminos, pe care obstinația benefică a mamei sale îl va transforma într-un bun public fiind editată în 1980, la aproape două decenii de la redactare. Dintru bun început ea a stârnit entuziasmul cititorilor, dar și al criticii, fiind de altfel distinsă cu prestigiosul premiu Pulitzer. Nu cred că această consacrare postumă este legată de destinul tragic al autorului. Factorul emoțional trebuie să fi cântărit foarte puțin (avem și noi, români, un exemplu recent, acela al lui Cristian Popescu, a cărui *Arta...* n-a primit nici măcar premiul Uniunii Scriitorilor!) Valoarea intrinsecă a romanului era atât de copleșitoare încât descoperirea lui John Kennedy Toole a fost un adevărat șoc în lumea literară americană. El propulsează în rândul marilor personaje ale prozei pe acest incredibil, fabulos Ignatius J. Reilly, în care Walker Percy (cel pe care Thelma Toole l-a persuadat să faciliteze publicarea romanului) vede un „happle nemaipomenit, un Oliver Hardy nebun, un Toma d'Aquino pervers într-unul și același personaj”. Eu i-aș mai adăuga pe bonomul și genialul Sir John Falstaff, pe mîncăul Gargantua și pe milosul Sf. Francisc din Asissi (aici, salvator al pisicilor din New Orleans) – și tot, parcă mai lipsește ceva! Demn de Rabelais și de Shakespeare, dar și de Daniil Harms ori Urmuz, apt de a fi întruchipat doar de un Orson Welles într-un moment de mare inspirație, Ignatius face din existența sa mai mult decât o artă a manevrării, în sens „teologic și geometric”, a sfincterului piloric, acest punct de intersecție a coordonatelor universale esențiale (o blocare, fie și temporară, a „valvei” poate oricând conduce la schimbarea cursului istoriei). El este un vizionar și un sfânt, un mucenic al vremurilor noi, constrâns de imbecilitatea cronică a „mongolozilor” care-l înconjoară să se deghizeze în cel mai fermecător tăntălău din câți au existat vreodată, pentru ca rafinata și gingașa-i persoană să nu sufere prea mult în fața agresivității generale. „Când un geniu adevărat apare pe lume, îl vei cunoaște sigur după un semn, anume că toți imbecilii se vor uni într-o conjurație împotriva lui” scria cândva Swift, iar J.K.Toole îl citează la loc de cinste în chip de motto al volumului. Ignatius descinde falnic din vremuri încărcate de puritatea geometriei și demnitatea teologiei (epitetele sunt interșanjabile în context) și îndură calvarul supraviețuirii în secolul celui mai vulgar pragmatism, al activismului derizoriu și obsesiv, care include de la sine răgazul autocontemplării în favoarea implicării în rutina înrobitoare a muncii și a muncilor fără de sens: „Cu prăbușirea sistemului medieval, zeii haosului, nebunicii și prostului gust câștigă ascendența. După o perioadă în care lumea apuseană se bucurase de ordine, liniște și unire cu Dumnenezuel ei adevărat și Sfânta Treime, se stămiră vânturile schimbării care urmau să aducă cu ele zile negre. Anii luminoși ai lui Abérard, Thomas Beckett și Everyman se înnegurară, devenind zgură. Roata zeiței Fortuna se întoarse împotriva omenirii, sfărâmându-i clavicula, zdrobindu-i țeasta, chircindu-i torsul, străpungându-i pelvisul, îndurerându-i sufletele (...). Giroscopul s-a lărgit; Marele Lanț al Existenței s-a rupt de parcă ar fi fost făcut din clame de prins hârtii înșirate de vreun idiot: moartea, distrugerea, anarhia, progresul,

ambția și autoperfecționarea aveau să fie noul destin al lui Piers. Și avea să fie un destin nefast: fusese acum pus față în față cu perversitatea de a trebui să meargă să muncească! Cine-i nemuritorul care a spus că respectă orice formă de activitate umană cu condiția să nu degenereze în muncă? Ignatius J. Reilly, pe fondul alienării universale sub stindardul dubios și profund înșelător al progresului social, este unul dintre cei puțini aleși să perpetueze un mod de viață și de gândire curat, neperversibil. El nu vrea ca Omul să decadă până la stadiul de himeră a perfecționismului tehnologic, aberant și înjositor. El știe că demnitatea în fața aporiilor se câștigă prin reverie, nu prin sudoare. De aceea, refuză orice slujbă, până când bătrâna lui mamă îl obligă efectiv să se angajeze ca funcționar la o fabrică de pantaloni. După ce revoluționează munca de birou, împânzind biroul cu fasole agățătoare, inscripții pictate de mână și o cruce de mucava, inițiază o „Cruciadă pentru Demnitatea Maură” (un fel de grevă spontană a angajaților de culoare) care eșuează lamentabil. Înainte de a fi concediat, Ignatius trimisese însă o scrisoare insultătoare celui mai bun client al firmei, în consecință cel ofensat („Abelman, mongoloidule...”) solicitând prin justiție despăgubiri în valoare de 500.000 de dolari. Ulterior, Ignatius va trebui să accepte și nobila slujbă de vânzător ambulant de crenvurști, ceea ce-i va stimula elanurile peripatetice. Contactul nemijlocit cu dezgustătorii săi contemporani îl decid să reflecteze în manieră sistematică asupra decadentei civilizației. Rezultatele sunt consemnate în *Jurnalul Tânărului Muncitor* (titlul parodiei e mai mult decât evident), operă capitală a sensibilității sfârșitului de mileniu, în care printre altele, Ignatius polemizează cu vechea sa amică din studenție, Myrna Minkoff, acum activistă a revoluției mondiale pentru eliberarea sexuală. Firește, asemenea extremismelor îl scârbesc pe eroul nostru, a cărui virginitate persistă și pentru care nici măcar masturbația nu mai aduce confort metafizic. Oazele de delectare spirituale I.J.Reilly și le procură prin masochism cultural, de regulă în fața micului și marelui ecran, „îngăduind astfel ochilor săi neîncrezători să se bucure de fiecare moment tehnicilor de blasfemie”. Firește, cei din jur nu-l pot înțelege pe acest ultim titan al finului de mileniu, Mama refuză să-l mai întrețină pe tânărul obez care abia pășește în al patrulea deceniu al vieții. Această ființă de mare ingenuitate constată uimit că aceea care-i dăduse viață se lasă angrenată în petreceri deșuchate, cu vin și prăjiturile, în compania unor debusolați precum agentul de poliție Mancuso (cel mai tâmpit de pe raza întregului New Orleans), mătușa acestuia – aproape septuagenara jucătoare de popice Santa Battaglia și Claude Robichaux, un bătrân și dizgrațios vădov care râvnește la mâna fadă a trecutei doamne Irene Reilly. Totala lor opacitate nu le permite, desigur, să înțeleagă ceva din menirea unei excepționale existențe singulare, de felul celei duse de Ignatius, infernala lor cabală mergând până acolo până la a-l declara pe acesta țicnit de-a binelea. Uriașul cu șapcă verde, cămașă de flanelă în carouri și confortabili pantaloni bufanți (până și ținuta îi e considerată excentrică!) rămâne pentru concitadinii săi din New Orleans un mare neînțeles. El este „un vizionar și un filosof aruncat într-un secol ostil”, pe care numai „dorința de a lupta pentru apărarea drepturilor civile” l-a făcut să devină vânzător de frankfurteri. Boetius, gânditorul său favorit, l-a învățat că „a te strădui nu are până la urmă nici un

rost, că trebuie să înveți să accepți”. În consecință, amenințat cu internarea într-un spital de psihiatrie, Ignatius Jacques Reilly, „ultimul american virgin”, acceptă oferta anarhistei sexuale Myrna Minkoff și pleacă la New York cu doar câteva secunde înainte ca ambulanța trimisă pentru a-l ridica să se oprească în fața casei. Cu lăuta și trompeta în mână, fără să uite nici dosarul cu foi volante pe care fuseseră notate epifaniile tânărului muncitor („o fantezie sociologică la care lucrăm... opera mea cea mai comercială... are posibilități admirabile de film dacă ar cădea în mâinile vreunui Walt Disney sau George Pal”), posesorul celei mai capricioase valve din istorie pleacă să cucerească lumea, o lume nedemnă de marele său talent...

2. Andrzej Zaniewski – Șobolanul (traducere de Olga Zaicik; Ed. Nemira, 1995). ... „În jurul vizuinelor și al cuiburilor de șobolani se petrec numeroase tragedii, drame și aventuri. Expedițiile lui Hercule, nenorocirile lui Oedip, călătoriile lui Odiseu, disperarea Niobei, moartea Antigonei, destinele zeilor, titanilor și oamenilor se împletesc, se îmbină, se ciocnesc, împlinindu-ne conștiința despre această făptură cu dimensiunile și ponderea inimii noastre”. În *Introducerea* romanului său, Zaniewski ne reamintește că rolul șobolanului în istorie și în cultură nu e deloc negliabil. În ierarhia budistă a ființelor vii, *ratus ratus* figurează – datorită istețimii sale – înaintea boulii (cel harnic), a tigrlui, a iepurelui ș.a.m.d. Există, de asemenea, un vechi templu indian populat de șobolani care sunt considerați reîncarnarea unor poeți decedați. Un legendar rege polonez și un arhiepiscop de Mainz au fost devorați de acest animal justițiar, drept pedeapsă pentru păcatele lor. „Motivul destinului de șobolan, alăturat destinului uman, apare în multe cărți – la Kafka, Eliot, Joyce, Camus”, constată autorul. Și, atunci, de ce n-ar fi acest animal eroul unei noi și cumplite Odisei, câtă vreme „toate formele vieții pe pământ provin din același izvor, sunt odraslele aceleiași taine a existenței, mister al țintei și al sensului”. Rezultă, deci, nu doar o carte cu și despre animale, ci, în linia lui George Orwell, o parabolă antropomorfă, „o poveste despre legile care guvernează societatea, despre mitologiile noastre, despre adevăruri și minciuni, dragoste și speranță, siguranță și dor”. Buuun! Putem cădea, oare, așa de ușor în această capcană a basmului cu șobolanul inteligent și sensibil, vicios și scârbos deopotrivă, oglinda răsturnată a condiției umane? Ar fi prea ușor și, până la un punct, prea frumos, Canibalismul, incestul, paricidul, sodomia, crima și celelalte păcate umane sunt atribuite luptei pentru existență a unui șobolan reflexiv, care-și conștientizează acțiunile omnicient și, deloc paradoxal, în cel mai natural mod. El descoperă toate aceste atrocități cu ocuimiți ai unui primitiv, al cărui orizont al înțelegerii se luminează progresiv. Șobolanul învăță să viețuiască temător și vicelan, adaptându-se unui sălbatic cod al supraviețuirii. Ceea ce-l distinge în lumea șobolanilor este că, în afară de instinctul carnal (foame și rut), el încearcă să-și satisfacă și o irepresibilă pornire, spre aventură. Detenta sa prospectivă transformă „anii de ucenicie” în „anii de învățătură” și cartea în sine într-o subtilă antiutopie. Nu e atât vorba de imaginea în oglinda naturii a mizerabilei condiții umane, ci, mai degrabă, de un eseu profetic despre ceea ce poate ajunge ea. O ficțiune despre regresivitatea în viitor a ființei până la generalizarea în lume a unei societăți a oamenilor-șobolani: „Avem credință că civilizația pe care am impus-o este unică și perfectă, cea dintâi și ultima. Această credință oarbă este greșeala noastră zilnică. Nu știm cum va arăta civilizația viitorului, când conștient sau inconștient vom comite sinuciderea colectivă de care suntem atât de aproape. Poate că va fi civilizația șobolanilor...” Avertismentul cutremurător care ne vine din această direcție este că omul poate fi chiar mai rău decât este (nutrindu-se ca un șobolan din sângele scurs de pe crucea lui Iisus, fără a se împărtași din sfințenia Lui întemeietoare, ignorând mesajul pacificator al martiriului) și că asta s-a și întâmplat deja, iar cartea lui Zaniewski trebuie citită din nou de la prima pagină; „I think we are in rat's alley/Where the dead men lost their bones” (T.S.Eliot). Omul nu e un fost șobolan: șobolanul a fost cândva om.

POEZIA PREEMINESCIANĂ

de MIRCEA ANGHELESCU

Poezie preeminesciană poate să însemne, în principiu, două lucruri: fie poezia care s-a scris pur și simplu înainte de Eminescu, acesta fiind luat doar ca un reper cronologic din cauza importanței lui, fie poezia care îl anunță pe Eminescu și prefigurează, în anumite cule ale nenumăratelor sale individualități, trăsături devenite, cu timpul, caracteristice proprii acestuia; o parte din aceste două accepții, desigur, se suprapun, pentru că elementele care îl anunță pe Eminescu sunt mai numeroase și se diversifică în perioada care îl precede. Există, adică, în poezia celor două decenii dinaintea momentului de deplină afirmare a lui Eminescu, înainte de 1872-1874 deci, destul de multe accente, fie în ceea ce privește muzicalitatea și tehnica versului, fie în ceea ce privește tematica lirică, circulația unor cuvinte cheie sau măcar privilegiate, unele atitudini lirice etc., care arată că, deși unic, Eminescu n-a apărut, ca Luceafărul, din neant, din haos, ca o „enigmă n-esplicată”. Sigur, asemenea sonori pe care urechea oricărui familiar al versului eminescian le recunoaște îndată au existat și mai înainte, la Asachi să zicem („Noi în frunte vom privi/ Sufletelor noastre stare,/ Și ce dulce lacrimare/ Împreună vom uni!/ Ea-mi va spune al ei chin,/ Eu a mea durere-oi zice...”) sau la Alexandrescu („Când odată și-or lua zborul/ Tinerețe, bucurie/ De-i pofți atunci amorul,/ L-om numi o nebunie” etc.) sau, mai înainte încă, la Dosoftei. Ele se îndesesc însă acum și devin cu adevărat semnificative, acționând în câteva direcții care concentrează sensibilități și referințe comune.

Perioada cuprinsă între 1850-1870 este dominată, în literatură, de renunțare și resentiment. Lirica cel puțin, gen care reflectă în secolul trecut foarte prompt perioadele de entuziasm și avânt civic, își pierde acum vigoarea; dintre marii poeți ai epocii prer evoluționare, Heliade Rădulescu își rescrie poeziile de tinerețe în dialectul său poetic italo-român, Alexandrescu nu mai iese din fabulă și din epistola versificată, iar Bolintineanu se risipește în satire politice, în piese istorice și în proze compilative. Singur Alecsandri are forța să-și reînnoiască viziunea și uneltele, în legendele și în „pastelurile” cu care, în 1868-1869, deschide drum unei alte relații între eul poetic și natură, decât aceea mecanică, a pitorescului și a determinării, estompând granița dintre realitate și vis. Puținele texte remarcabile ale acestor mari poeți, căzuți în anorexie acum, sunt cele ample, marile cicluri epice care implică cosmosul, istoria, umanitatea: **Santa Cetate** și **Anatolida** la Heliade Rădulescu sau **Conrad** al lui Bolintineanu, anunțând și ele de fapt „panorama” lui Eminescu, târzii și grandioase materializări ale unei viziuni romantice globale despre lume, care se produsese pe alte meridiane la începutul, nu la sfârșitul acestei vârste literare.

Generația care urmează însă acestor titani,

cea a poezilor născuți în jurul anului 1830, când debutează Heliade și Alexandrescu, și care ies din copilărie după revoluția de la 1848 (Crețeanu s-a născut în 1828, Depărățeanu și Sihleanu în 1834, Nicolescu în 1835, Granda în 1843), moștenește în bună parte idealurile politice și culturale ale celor care-i precedaseră, ale maeștrilor pe care-i admirau, cum declară Crețeanu despre Bălcescu sau Sihleanu despre Heliade, dar nu le moștenește nici entuziasmul, nici naivitatea: ca într-o adevărată perioadă Biedermeier, ei ar vrea să fie fericiți, dar știu că pentru asta trebuie să renunțe la multe și în primul rând la tot ce le depășește forțele. Vechile idealuri nu sunt abandonate, ci se refugiază într-o lume hotărnică de conștiința limitelor, o lume a regretului, a neîmplinirii și deci a pesimismului, mai degrabă decât într-una a încrederii și a avântului. Pe de altă parte, ei nu mai cred că ideea este motorul principal al poeziei lor, că entuziasmul este principalul generator de expresie, și acordă o atenție cu mult mai mare tehnicii versului și sonorităților sale, experimentând metri variați și ritmuri care preiau în mare parte sarcinile persuasive ale retoricii declamative obișnuită la generația anterioară.

Paralele numeroase se pot găsi în versurile acestor poeți la revolta eminesciană, nutrită ea însăși din dezgust și din mânia romantică, de unde împrumută cu toții chiar ideea de a cita un predecesor ca simbol al dezlănțurii, cum face Sihleanu de pildă, într-una din „strofele” lui („Cetesc cu desfătare pamfletul, poezia/ Ce muge ca furtuna când biruie trufia./ Când blastemă tiranii pe falnicul lor tron,/ Îmi place, când dezgustul și ura mă frământă,/ S-ating coarda de-aramă a harpei care cântă/ Sălbateca durere a tristului Byron”), sau la impresia cotropitoare că trăiește doar una dintre viețile lui posibile, trecutul și viitorul fiind mărimi comutabile, ca în **Metempsicozele** lui Crețeanu („...din Pergoleze eu eram Byron./ Goneam din Grecia oștile barbare/ Ori scriam **Corsarul** lângă Panteon./ Astfel al meu suflet lua mii vesminte./ Lua mii de forme la orice minut./ Când lovir-auzu-mi aceste cuvinte:/ Viitorul este săpat în trecut...”), sau, chiar dacă într-o formă rudimentară și superficială, la sentimentul dominat în **Glosă** și în alte texte,

că totul se mișcă în lume potrivit unei mecanici implacabile și neschimbătoare, ca în **Nihil novi sub sole** al lui Depărățeanu („Nu e nou nimic sub soare/ Nu e nou nimic;/ Bea, mănâncă, doarme, moare./ Și mare și mic”), și câte altele încă.

Cel mai ușor pot fi însă găsite asemenea paralele în lirica erotică a acestor poeți, colorată sumbru de presimțirea eșecului și de-a dreptul tragic de împlinirea lui. Aruncat într-o condiție inferioară de abandonarea pozei romantice, de erou, mag sau vates, poetul nu poate însă renunța la ultimul rest romantic al idealului său, care este absolutul în iubire, simbol al revanșei și al recuperării în planul individual, asupra celui public, social, de unde e izgonit; de aici tendința de a diviniza femeia, fie prin plasarea ei într-un cadru sacralizat de artă, ca în **Adorarea** lui Crețeanu („Precum vedea nainte-i o mistică femeie/ Când zugrăvea Madona divinul Rafael,/ Precum când scria Dante sublima-i epopee/ Din ceruri Beatrice se cobora la el...”), fie într-o zonă de mister, unde cerescul și teluricul se confundă, ca în **O victimă** a lui Nicolescu („Albă, cu ochii negri și dulce ca o fee./ Un cap blondin de înger pe umeri de femeie:/ Atât era de pală și-atât de gânditoare./ Că s-ar fi zis o umbră străină, călătoare...”). Ambivalența sentimentului, nestatornicia femeii, amestecul de durere și bucurie sunt însă trăsăturile care apropie cel mai mult lirica de dragoste a acestor poeți de erotica eminesciană, în special la Nicolescu („Era zveltă ca o nimfă și cu sânul voluptuos,/ Dulce, timidă, tăcută ca visul misterios,/ Cu suflarea arzătoare, cu privirile, adânci,/ Mândră, iute, nesupusă ca șoimul născut pe stânci...”, **Suvenirea unei întâlniri**), de unde decurge bineînțeles imposibilitatea fericirii care a luminat pentru o clipă doar viața neconsolatei victime, „Unul din acele visuri, necoprins, nepipăit,/ Ce s-arată-nchipuirii și surăde un minut/ Și-apoi trece ca un fulger și se face nevăzut./ Lăsând ochilor icoana unei sfinte năluciri...”

Motivele erotice ale acestei poezii sunt apoi puse în text cu ajutorul unui vocabular sensibil eminescian care dă adâncime și o rezonanță aparte unor versuri altfel modeste. Sihleanu de pildă, care are remarcabile atitudini eminesciene în declarațiile sale („Căci te iubesc, o sfântă credința vieții mele/ C-o patimă adâncă în care zac umilit./ Precum iubesc acele concerte dulci din stele...”) pomenește adesea de pădurea **misterioasă**, viața **lină** sau de **dulcea** lumină a lunii, adjectiv îndrăgît îndeosebi de Nicolescu, la care găsim freamăt dulce, dulci lumine, fericire... dulce, fior dulce, dulci momente, dulci suspine, divină dulceață, dulcea... simțire și altele, alături de **tainic** (tainică, gândire, freamăt...tainic, tainică simțire, tainică durere), **duios**, **farmec**, **înger**, **palid** și altele, în îmbinări dintre cele mai caracteristice: „cu buza tremurândă și cu genele plecate” sau „dulcea, tainica simțire/ D-a visa și d-a iubi” (**Suspînul unui chinez**), „a căror pală față/ Cerșind melancoliei divina să dulceață./ Le dă aspectul morții...” sau „și la dureri străine/ Privind c-un ochi de ghiată...” (**Adevărații aleși**).

Citită cu o experiență eminesciană proaspătă, poezia perioadei 1850-1870, altfel modestă și lipsită de mari personalități, își dezvăluie vocația, ingrată dar nu fără importanță: ea pregătește și anunță o schimbare a gustului, respectiv a sensibilității comune, din care se vor despărți curând atât romantismul neguros și tragic al lui Eminescu, cât și simbolistica neoromantică a lui Macedonski. În definitiv, cum s-a mai observat, cele două direcții nu se pot opune, ci sunt complementare.

UN ASASINAT POLITIC

de MARIAN POPESCU

De ce a fost ucis? Cine? Ce s-a întâmplat după?

Pentru cine ar mai avea astăzi răbdarea sau imboldul de a citi ori de a-și aduce aminte de **Filipicele** lui Cicero, faimoasele discursuri împotriva lui Marcus Antonius rostite în Senatul Romei după asasinarea lui Caesar la idele lui martie (15 martie, anul 44 î.e.n./ înainte de Cristos), probabil că întrebările de mai sus ar mai avea rezonanță în urma recenteii premiere de la „Bulandra” cu **Julius Caesar** de Shakespeare, piesă pusă în scenă de Alexandru Darie în scenografia Mariei Miu.

Spectacolul de la „Bulandra” este cred unul dintre puținele după 1989 care au adus o adresă politică foarte clară. Apelul la Shakespeare este, și de această dată, revelator, în lipsa unei piese scrise acum despre un alt asasinat politic pe care l-a înregistrat istoria recentă a României. Inevitabil, replicile shakespeareane rostite de Brutus, Marcus Antonius sau Cassius reverberază crud în conștiința spectatorilor români de azi. Desigur, traducerii și adaptării textului, semnate de Ramona Mitrică, le pot fi aduse reproșuri: unul dintre cele majore se referă la sacrificarea rolurilor feminine. În spectacol partiturile feminine (în special a Portiei, soția lui Brutus, celebră în spectacologia shakespeareană) devin aproape insignifiante. Personal, cred că este o scădere a mizanscenei. Un alt argument critic se referă la apariția lui Caesar, redusă chiar și prin definirea rolului în programul spectacolului: „(strigoii lui Julius Caesar)” la un sketch și nu, cum era de așteptat, la o semnificativă portanță dramatică. În acest rol, Dan Aștilean dispăre foarte repede din spectacol, reapariția lui ca „strigoi” fiind ratată, după partea

vorbă a rolului. Există, firește, acuza că rolul lui Brutus este cel principal la Shakespeare. Și în spectacolul lui Darie, interpretul lui Brutus, Cornel Scripcaru, domină scena până la momentul când, în fața mulțimii adunate după asasinarea lui Caesar, actorul începe să fie mai puțin convingător. O altă „deturare” apare în cazul rolului, foarte important, al lui Cassius, interpretat de Marian Rălea: jocul actorului translează partitura shakespeareană din zona „intrigantului” (el este acela care îl determină pe Brutus să acționeze) în aceea a unei... poezii a crimei.

Julius Caesar la „Bulandra” este un comentariu actual la geneza unui asasinat politic. Cum se știe, nici unul dintre cei implicați în eliminarea „dictatorului” roman, a tiranului, de pe scena romană, exact în momentul în care se pregătea (și pregătea) să fie încoronat, nu a supraviețuit mai mult de trei ani. Și în această privință similitudinile (unele!) cu ceea ce s-a întâmplat în România se impun aproape de la sine. Conjurații, atunci, au vrut să conserve regimul republican: onorurile și consecințele de rigoare ale încoronării lui Caesar au stimulat conjurația. La Shakespeare, motivația asasinatului stă în ambiția nemăsurată și în setea de putere ale lui Caesar. Din aceste cauze, Cassius, Casca și, în final Brutus, cel în care Caesar avea o încredere nemărginită, urzesc pieirea dictatorului. Dar, așa cum spectacolul lui Darie arată fără șovăire, cei care îi iau locul nu reprezintă altceva decât expresia setei lor de putere, de onoruri. Înfruntarea finală de Filipii, unde armata conjuraților este înfrântă de aceea a lui Octavianus-Antonius-Lepidus, demonstrează în spectacol că

„noi veniți” pe scena Puterii nu vor decât același lucru. Și atunci, de ce mai era nevoie de simulacru politic al uciderii lui Caesar?

Semnificativ este în spectacol momentul în care lui Marcus Antonius, apropiat al lui Caesar, i se permite să cuvânte la ceremoniile funebre. Interpretul lui Antonius, Șerban Celă, impune prin agresivitatea stăpânită a discursului. Spectacolul pare să pună – uneori neconvingător – un semn al întrebării pe care, apăsător, Cicero îl puse fără ocoliș în Ad Fam. XII.2, transformându-l într-o afirmație: „Ce nenorocire! N-am putut suporta un stăpân, aveam nevoie de un scalp ca și noi”.

Desigur, această adresă politică a spectacolului de la „Bulandra” nu este un indice al valorii sale artistice. Opțiunea regizorului Alexandru Darie pentru acest text shakespearean mi se pare importantă – cu erorile semnalate – pentru că încearcă emiterea unui „semnal” în legătură cu ecuația minciună/adevărat care astăzi cancerizează societatea românească. Nu este o întâmplare faptul că, relativ de curând, un lider istoric al opoziției istorice în România a semnalat că unul dintre indicii majori negativi privind percepția României în străinătate constă în execuția cuplului dictatorial. Graba și absența unui proces sunt elemente care pun într-o lumină deosebită – între altele – și versul eminescian („Voi sunteți urmașii Romei...”).

Spectacolul realizat de Alexandru Darie beneficiază de muzica remarcabilă a compozitorului Adrian Enescu în acord cu costumele scenografei Maria Miu. Sonurile orientale, bizantine și ritmul constituie una dintre cele mai complexe arhitecturi sonore ale unui spectacol de teatru produse pe vreo scenă în ultima vreme. Compoziția coloristică a costumelor permite o analiză în sine căci intuiția și creativitatea Mariei Miu (cu rezerve la veșmântul lui Caesar) susțin arhitectura întregului spectacol. În decor apare un element recurent în montările shakespeareane ale lui Darie, **apa**, care are aceeași culoare zmeurie ca și restul planșeului. Fundalul, un spectru coloristic foarte sugestiv în policromia sa, unde evoluează când Lucilius, servitorul lui Brutus, interpretat de Oana Pelea, personaj cărui regizorul îi conferă o semnificație deosebită (relația homosexuală este evidentă), dar care nu reușește să „marcheze” spectacolul (așa cum actrița reușise în **Poveste de iarnă**), când alți protagoniști dezvăluie seducția unor tehnici cinematografice, remarcabile și cu alte prilejuri în această montare.

Față de **Titus Andronicus**, celebrul de acum spectacol al lui Silviu Purcărete, **Julius Caesar** pus în scenă de Alexandru Darie are cel puțin atu-ul unui comentariu al actualității. Cu riscurile de rigoare.

eunuci și femele placide. Cuprins de un adevărat delir pornografic, Blaier își pierde cu totul controlul în secvența bordelului, culminând într-un scandalos și obscen atac la adresa religiei creștin-ortodoxe.

După aproape jumătate de secol de prigoană comunistă împotriva bisericii, liber cugetătorul regizor găsește de cuvânt să supraliciteze gesturile scârboase ajungând la o stupefiantă batjocorire a semnelor Sfintei Cruci. Abolirea cenzurii în România nu înseamnă, sper și abolirea respectului față de religia țării în care locuim. Mai ales când cel în cauză aparține unui alt rit. Dacă un cineast creștin și-ar îngădui să implice Tora sau Coranul într-o secvență blasfematorie ca aceea a binecuvântării imaginat de Blaier în **Terente**, un uragan de proteste s-ar declanșa pe tot globul. Comunitatea israeliană l-ar acuza pe bună dreptate pe iresponsabilul cineast de anti-semitism, comunitatea islamică l-ar pune la zid. Noi, creștinii ortodocși, toleranți, ne cutremurăm doar de scârbă.

Dar ca să ne cutremurăm de scârbă merită să investească cinematografia română în cinești care și-au pierdut simțul măsurii? Într-un sat fără câini orice a devenit posibil.

În cimitirul Eroilor, o pădure de cruci albe de marmură stă mărturie martiriului unor copii care au murit pentru o libertate care să ne redea și dreptul de a-l iubi pe Dumnezeu și de a ne respecta credința. După ani de prigoană, măcar atâta să le fie îngăduit românilor, ca în propria lor țară să nu fie în continuare batjocorite cele sfinte. Față de sacrificiul din decembrie '89 teribilismul regizorului Andrei Blaier capătă proporțiile unei inadmisibile sfidări. Dureros este însă că nimeni din preajma lui nu s-a gândit să-l tragă de mânecă?

O SCANDALOASĂ BLASFEMIE

de MANUELA CERNAT

Zilele trecute, la Tele 7 ABC, cinematograficul senator Sergiu Nicolaescu și regizorul Andrei Blaier dialogau cu telespectatorii, în direct și la o oră de vârf, despre starea filmului național. Cu aplomb și zâmbet de super-star electoral, Nicolaescu a explicat că cinematografia finanțată de la buget are menirea să ofere „unora” (?) șansa de a face filme de artă care să asigure imaginea României și prestigiul ei cultural în lume. Malițioasă, tână moderatoare a emisiunii s-a grăbit să îl întrebe pe Andrei Blaier dacă noul său film **Terente**, răspunde acestor criterii. Simțind săgeata, cineastul s-a făcut că plouă și a schimbat vorba.

I-ar fi fost într-adevăr cu neputință să explice prin ce anume **Terente** produs și semnat de el, în cadrul Casei de Producție al căruia Director este, se înscrie în categoria filmelor „de interes național” care să merite să fie subvenționate de la buget.

Din păcate în originala noastră tranziție, cinematografia a devenit un **no man's land** unde regizori-producători își alocă sume confortabile ca să confecționeze pe bandă rulantă, propriile elucubrații finanțate de noi, în vreme ce noi, contribuabilii, privim trăzniți cum ideea de film

național este tot mai compromisă de iresponsabilitatea lor culturală.

Eliberat de chinga cenzurii comuniste, Andrei Blaier folosește totala libertate de expresie cucerită de sângele copiilor jertfiți în decembrie '89 ca să-și exhibe pe ecran frustrările și obsesiile erotice. Dacă măcar rezultatul ar fi fost un demn act estetic, n-am fi avut nimic împotriva. Sub pretextul că într-o economie de piață „doar filmele comerciale au priză la public”, după discutabilul **Crucea de piatră**, în care virtuțile scenariului lui Titus Popovici făceau digerabile stridențele și vulgaritatea mizanscenei, acum, cu **Terente**, Blaier bate absolut toate recordurile trivialității. În România așa ceva încă nu s-a văzut. Din mitul celebrului bandit Terente, „spaima bălților și a domnișoarelor”, regizorul n-a reușit să scoată decât o jalnică însăilare de momente dispartate și de replici decheate, presărate la tot pasul cu înjurături birjărești. Ratată este și distribuția: Pentru tenebrosul și fascinantul Terente, regizorul a găsit un imberb și molatec june cu zâmbet șui, care nici măcar nu poate mima fiorul erotic, dară-mi-te pasiunea. De altfel toate secvențele așa zis „sexy” au un lamentabil aer de hârjoneală căznită între

TESTAMENTUM '95

● O suită de manifestări culturale, cu devărat remarcabilă, s-a desfășurat în perioada 19-23 septembrie, în județul Târgoviște, sub emblema Testamentum '95, ediția a VI-a, gravitând în jurul Concursului Național de Literatură „Moștenirea Văcăreștilor“, ajuns la ediția a XXVII-a. Participarea numeroasă a scriitorilor, în special a acelor care au fost recunoscuți ca membrii ai Școlii de la Târgoviște, ca și a concurenților, veniți din toată țara, a ridicat cota de interes, reușind să polarizeze atenția celor care mai speră că arta și cultura vor fi puse în drepturile ce li se cuvin. Creierul și animatorul acestor întâmplări literar-artistice a fost criticul literar Șt. I. Ghilimescu, căruia localnicii trebuie să-i fie recunoscători.

● A fost mai întâi un simpozion I.A. Brătescu Voinești, sub semnul „Personalități ale culturii dâmbovițene“, moderat de criticul și istoricul literar Al. George, alături de care au venit cu contribuții M.H. Simionescu, Teodor Virgolic, Costache Olăreanu, Victor Petrescu, Ion Gavrilă, Alex Nicolescu, simpozion care a relevat contribuția unui creator, într-o parte uitat, în alta superficial receptat. Tot cu această ocazie s-a vizitat „Muzeul scriitorilor dâmbovițeni“, cum puține descoperim în județele țării. Unii localnici fac orice să se șteargă urmele celor care au ridicat, prin scrisul lor, prestigiul locurilor în care au văzut lumina zilei.

● Fiindcă de curând s-au împlinit 75 de ani de la aducerea la Mănăstirea Dealu a capului lui Mihai Viteazu, deplasarea la lăcașul sfânt ca și vizitarea sălilor ce atestă o parte a zbuciumatei noastre istorii au fost benefice pentru toți participanții, asemenea întâlnirii de la Moroieni, exact în locul în care și-a petrecut copilăria Alexandru Ciorănescu. Intențiile exilatului de a dona

statului român casa ca și o mare parte a bibliotecii sale, precum și tergiversarea forurilor locale în demararea lucrărilor vor constitui un text aparte pentru un număr viitor al revistei noastre.

● Într-un cenaclu deschis, nu țipat pe la diverse microfoane, cum par să reînvie câteva, desuete, sub o titulatură ușor amuzantă „Creația tinerilor dla judecata de apoi a tinerilor“, s-au citit și s-au dezbătut creațiile noului val de condeieri, fără complexe și prejudecăți. În această linie s-a înscris și inaugurarea sălii de literatură de la liceul „Nicolae Titulescu“, din Pucioasa, acolo unde a profesat și a scris una din victimele comunismului, Ion Rușeț, care ar fi împlinit 50 de ani de viață. Tot într-un număr viitor vom aduce noi amănunte.

● S-au lansat cărți, s-au vernisat expoziții, s-au vizitat așezări istorice dar, cum aminteam, centrul de greutate al manifestării a stat în stabilirea premiilor la Concursul Național de Literatură „Moștenirea Văcăreștilor“. Juriul (format din: Mircea Horia Simionescu – președinte, Costache Olăreanu, Alexandru George, Marius Tupan, Paul Sân Petru, Lucian Vasilescu, Marian Popescu, Mircea Constantinescu, Doru Mareș, Vlad Popescu, Ștefan Ion Ghilimescu, Romulus Antonescu, George Corneanu) a acordat următoarele premii:

Eseu

Premiul I – Sorin Ardeleanu, Brașov

Premiul II – Ana Maria Zlăvog, Iași

Premiul III – Constantin Miu, Medgidia

Mențiune – Constantin Florin Oancea, Sibiu

Teatru scurt

Premiul I – Tiberiu Minea, Iași

Premiul II – Adela Duța, Sibiu

Premiul III – Nina Tartar, Sfântul Gheorghe

Mențiune – Elena Toma, Târgoviște

Poezie

Premiul I – Izabela Popa, Glodeni

Premiul II – Mihaela Artimen, Sibiu

Premiul III – Andrei Patraș, Valea Moldovei

Mențiune – Ieremie

Gheorghe, Suceava

Mențiune – Narcisa

Cristiana Joia, Slatina

Mențiune – Ilie George,

Pitești

Mențiune – Ilie George,

Pitești

Proză

Premiul I – Emanuela

Munteanu, Târgoviște

Premiul II – Ana Maria

Florea, Piatra Neamț

Premiul III – Marius Tița,

București

Mențiune – Angela Mirela

Bumb, Sibiu

BIBLIOTECA NOASTRĂ

1. Crucea perpetuă

(Viorel Dianu), proză, ed. Semne, 3000 lei.

2. Vidul blestemat

(Marius Bunea), versuri, ed. Calende, 1500 lei.

3. Versuri pentru caii sălbatici

(Vasile Macoviciuc), versuri, ed. Didactică și pedagogică, 1000 lei.

4. Viața lui Adolf Hitler

(John Toland – trad. Emil Iordache), monografie, ed. Moldova, preț neprecizat.

5. Cumpăna semnelor

(A. Ganci), proză, ed. Moldova, preț neprecizat.

6. În numele tatălui și al fiicei

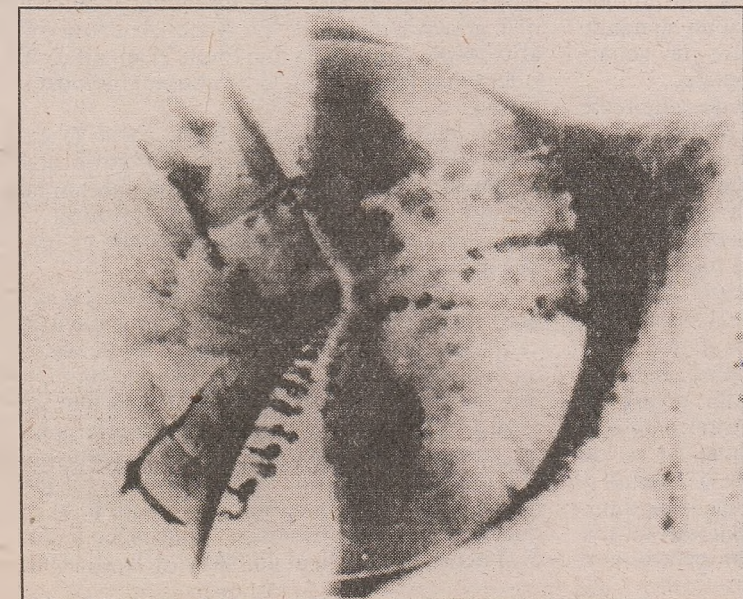
(Françoise Dorin – trad. Irina Lișca), proză, ed. Aramia, 4998 lei.

7. Orfeu printre himere

(Vilia Banța), versuri, ed. Impex 92, 1000 lei.

8. Dans în lanțuri

(Hans Bergel – trad. George Guțu), proză, ed. Arania, 3800 lei.

Rudolf Sloboda (Slovenia)

Scritorul slovac Rudolf Sloboda (n. 1938) este o figură proeminentă a literaturii din țara sa. A debutat în 1965 cu romanul Narcis, urmat de alte volume dintre care amintim seria de romane înlănțuite prin destinele aceluiași personaje și prin mesajul comun: Cel de al

doilea om (1981), Rațiunea (1982), Ursula (1987), Rubuto (1990). Prozele sale sunt populate cu personaje ce trăiesc într-o continuă derivă, debusolată, purtate la întâmplare de valurile vieții, uneori chiar împotriva voinței lor.

De îndată ce apune soarele, pune stăpânire pe mine tristețea. Tristețea ține până se lasă întunericul; după ce se întunecă, mă cuprinde frica. Sunt curios dacă și alți oameni, singuri ca mine, simt în timpul nopții aceeași frică.

Când soarele dispare dincolo de linia orizontului, am impresia că cineva o să mă sperie foarte tare. De aceea închid cu grijă ferestrele și controlez cu atenție încuietorile. Așez toate lucrurile la locul lor, pentru a nu fi silit să orbesc prin întuneric după ele. Nu vreau să mă trădeze nici cel mai mic zgomot. Dau ocol casei, mă uit prin gemurile de la ferestre și prin orice gaură, încercând să-mi aduc aminte care sunt locurile din interior unde aș fi mai vizibil în timp ce mă mișc prin odaie.

Se spune că se tem doar oamenii răi. Eu însă nu fac nimănui nici un rău, nu stau în calea nimănui, nici măcar gânduri rele nu-mi trec prin cap. Și nu sunt nici orgolios, fiindcă, se zice, că cei orgolioși simt frică. În popor e bine să fie mereu cultivat un anume gen de psihologie, pentru ca poporul să fie scutit de șocuri. Frica din orgoliu ar putea fi vreo rămășiță a sistemului psihologic al unui nobil oarecare. Sunt fericit când pot să constat cum s-a născut o teorie nouă. Acest nobil putea fi destul de bogat. Se temea deci pentru averea sa. După aceea a sărăcit și i-au rămas doar mândria și... frica. Cineva ar putea să întrebe: de ce musai un nobil? Sunt încredințat că relația dintre nobil, orgoliu și frică nu mi-a venit doar așa. De la cea mai fragedă vârstă mi l-am închipuit pe nobil ca pe un om lipsit de profunzime sufletească, căruia nu-i prea place să se gândească la probleme metafizice. Întotdeauna mi-am imaginat că omul sărac, cel care nu avea nici ce băga în gură, visa mult și producea minunate idei artistice. Din această categorie făceau parte și străbunii mei. Dar idei sublime puteau să aibă, de ce nu, și domnii nobili. Așa, de pildă, contele de Stupava mi s-a fixat în minte ca un bătrânel pașnic care se cățara în pomi și arunca tinerei și prea frumoasei sale neveste ramurile uscate pe care le tăia cu un fierăstrău.

Frica mea nu este de fiecare dată la fel de mare. Are diverse nuanțe. Uneori mă îndeamnă la treabă, alteori la trândăvie. În tinerețe spuneam rugăciuni. Și cu privire la rugăciuni există diverse teorii. Pentru un ateu cea mai acceptabilă este acea teorie după care, atunci când ne rugăm, stăm de vorbă cu noi înșine. Chiar viața mea ar putea fi o dovadă a justității acestei teorii: din clipa când am devenit un înșurător și nu mai sunt obligat să fac în fiecare zi slujba religioasă, am încetat să mai am vreun interes pentru rugăciuni.

Ceea ce o viață întreagă nu i-am spus-o Celui de Sus, să-mi spun acum totul mie? Nu sunt atât de trufaș ca să mă mai rog la Dumnezeu. El însă știe prea bine că numai o explicație a fenomenului care demonstrează inexistența Sa corespunde adevărului. Știința ateistă a demonstrat în două secole mai mult decât știința care se sprijină în toate pe Dumnezeu. Subliniez cuvântul „în toate”, fiindcă în ceva trebuie să ne rezemăm pe

INELUL DE LOGODNĂ

Dumnezeu, ca, de pildă, atunci când căutăm mângâiere.

Ieri mi-am adus aminte cât de mult îmi plăceau nucile necoapte. Oare câte fructe or fi într-un nuc. Bunica mea socotea păcat, dacă se mai aflau în pod nuci mai vechi decât un an. Nucile alea mai vechi le socotea un furt: însemna că am luat din pom mai mult decât avem nevoie.

Sentimentul responsabilității pentru păstrarea echilibrului este un adevăr fundamental. Cred că acest sentiment m-a mânat spre profesia de pastor. Abia mai târziu am constatat că oamenii ajung la acest sentiment și fără ajutorul meu. Cât să meditez despre moarte, mult sau puțin? Știu că frica aceea care mă cuprinde pe înserat e o părticică din frica de moarte. Aș fi bucuros să uit că pământul e rotund și că, deci, soarele apare în fiecare zi pentru a îndeplini o misiune. Omul nu-și mai poate găsi termen de comparație pentru curgerea vieții sale în nimic ce se află în jurul său. Este cu totul altfel decât lumea ce-l înconjoară. Poate chiar un dușman al acestei lumi! În timpul nopții atunci când lumea își arată puterea, simțim teamă. Am spus simțim, pentru că nu ne deosebim prin nimic de vecinii noștri. La prima vedere, părem fiecare altfel. Eu susțin că suntem toți la fel. Dar și în această afirmație se simte suflarea fricii. Ce-i drept, parțial adevărul diminuează frica de moarte, adevărul este îndreptat contra sâmburelui tainic al lumii, constituie deci o speranță că odată și odată ne va ajuta în lupta noastră cu moarta.

Prietenii mei mi-au zis întotdeauna zâmbind că eu văd mistere ascunse în spatele oricărui lucru. Numai că eu fac asta pentru ei. Ei sunt cei care nu manifestă nici un respect față de trăirile simple, de aceea dragostea mea pentru faptele mărunte le-o explic într-un mod foarte complicat, ajutându-mă cu un aparat de informații științifice dobândite la școala medie, iar apoi la niște cursuri serale.

Amintirile, care fănesc atât de sclipitoare din mintea mea, au pentru mine aceeași valoare ca pentru un om bogat achiziția unei noi proprietăți. Numai așa, din obișnuință, adaug că omul n-are de ce să se sperie de amintiri, fiindcă acestea îi procură cele mai mari bucurii, în caz că nu îi este rușine cu ele. Amintirile sunt semne ale vieții. Dacă ne temem de ceva, acesta este viitorul. O astfel de amintire este în stare să revină mereu și să capete mereu alte înfățișări și culori. E foarte greu să faci lista tuturor amintirilor, pentru că, de obicei, cititorul nu are curiozitatea să afle toate variantele aducerilor aminte, iar pe de altă parte, încercând să facem o sinteză a acestora, avem senzația că nu am spus totul. Cu cât o amintire ne răscolește mai tare, cu atât mai puține elemente ne rămân pentru a o

descrie. Odată, mă întorceam de la școală împreună cu un prieten – puteam să avem pe atunci cam zece ani – și am intrat în cimitirul evreiesc. După o vreme ne-am așezat pe un garduleț de zid, privind la alți elevi care se perindau prin preajmă. Dar de ce m-a răscolit într-atât această amintire? Poate ar trebui să istorisesc toate împrejurările care au însoțit acest eveniment și atunci fiecare ar înțelege de ce; da și nu – iar dacă nu, ce rost ar mai avea descrierea amănunțită?

Frica (ah, de ce repet atât de inutil cuvântul ăsta!) are capacitatea de a se preface din senin în bucuria cea mai mare. Trăiam o astfel de mare bucurie atunci când oficiaam sfânta spovedanie, când vedeam că enoriașul pleacă de la mine vindecat. Atunci pentru toți cei spovediți în ziua aceea rosteam o rugăciune. Am fost un tânăr ambițios și rareori mi se întâmpla să mă simt culpabil. Odată a venit să mi se confeseze un bărbat cam de vârsta mea care mi-a mărturisit atâtea lucruri minunate încât m-a făcut să-l invidiez. Mi-a mărturisit că o urăște pe mama sa. Acel bărbat a provocat schimbarea mea. Nu știam ce sfat să-i dau. M-a cuprins o poftă teribilă să-i scriu mamei mele o scrisoare în care să-i spun cât de mult trebuie să prețuiască dragostea pe care o nutresc față de ea copiii săi. Pofta asta nu se potolea și sentimentul că pentru mama scrisoarea ar putea fi o mare surpriză mă mângâia și ațâța. Niciodată n-am vrut s-o spovedesc, deși ea și-o dorea, și deci niciodată n-am apărut în fața ei în postură de preot. Pe bărbatul acela îl invidiam, pentru că era în stare să-și judece mama într-un mod absolut liber. E firesc că tot gândindu-se la ea, a mai descoperit cine știe ce urmă de ură sau mânie și pentru asta a venit la spovedanie. A ajunge atât de departe încât să ne urâm mama, fără motiv și inexplicabil, asta înseamnă să ai cea mai grozavă mamă de pe lume. Am vrut să aflui despre omul acela mai multe și am aflat că e demult orfan și că nu și-a cunoscut niciodată mama.

Era de fapt în mine o poftă de păcat. Dacă e să spun totul, puțin din această trufie am simțit-o încă de pe vremea când mă duceam la preotul de la Dolna Riecka să mă spovedesc... numai că ce păcat e trufia în comparație cu ura de propria mamă!?

Ca să nu mă simt frustrat, mi-am zis că oamenii nu păcătuiesc, că doar își imaginează că fac păcate. Mi-a trecut vag prin minte: cine nu cunoaște păcatul, n-are nevoie de Dumnezeu. În singurătatea mea de acum mă tem să rostesc așa ceva, căci știu ce pavăză este pentru mine o cât de mică speranță în protecția Domnului. Anumite împrejurări mi-au îngăduit să cunosc mai de aproape o familie de tineri cu un copil. Ea era o ființă plăcută, cu ochi negri, șagalnici, el un bărbat delicat, tăcut

și econom – nu fuma, nu bea, trăind mereu cu frica dacă se vor ajunge cu banii. Își iubeau mult băiețelul și-l îngrijeau ca pe ochii din cap. Dar nu rareori erau nedrepti cu el și îl băteau măr. Fiecare din părinți îi ardeau la fund trei palme. După asta copilul plângea și câte o jumătate de ceas. În cursul războiului îi ajutam ori de câte ori ne aflam împreună în adăpostul antiaerian și se obișnuiseră într-atâta să recurgă la ajutorul meu, încât, la un moment dat, m-au pus într-o situație neplăcută. Apăpostul avea și o încăpere în care nu era lumină, și tinerii soți nu voiau să doarmă acolo pentru ca, în caz de ceva, fiind întuneric, să nu-și uite copilul acolo. Odată ne-am înțeles să dorm eu acolo cu copilul, iar ei s-au dus să se culce în cealaltă încăpere împreună cu alți oameni, de regulă cam aceeași. Au uitat total de mine – de fapt, de copil – și au revenit tocmai a doua zi dimineața. Atunci m-am îndoit de iubirea maternă, dar i-am și invidiat pentru minunata lor culpă. Atunci am simțit îngrozitoarea singurătate a omului și am încetat să mai cred că Dumnezeu înseamnă totodată și iubire și frumusețe. Aceste noțiuni se excludeau reciproc. Nu lipsa unei soții mă făcea să mă simt singur; ce mă durea mai rău era însă înstrăinarea de mama mea, pentru că atunci mama eră singura mea legătură prin care mă simțeam legat de oamenii vii.

Eram încredințat că trebuie să mărturisesc unui confesor răceala mea, deși era numai un început de răceală. Am procurat cărți pe această temă, dar, din păcate, erau toate scrise de autori a căror mamă era moartă. Și pe atunci am început să-mi spun următoarea rugăciune:

Dăruiește-mi, Doamne, atâta iubire ca să simt cât de grea este povara condiției umane, pentru ca să nu cad în greșeala de a fi mândru de răceala și rațiunea mea și ca să nu-i disprețuiesc pe aceia care, în slăbiciunea lor, dau uitării noblețea sufletului.

Vă spun strălucirea amintirilor nu are nevoie de vitrină. Iar dacă până aici n-am povestit despre mama decât acestea, trebuie să știți că n-am făcut-o decât ca să dau de firul amintirii care mă interesează aici. Poate că relatările despre acel flăcău orfan și despre tinerii căsătoriți, cu un băiețel, nu au nici o legătură cu această amintire.

Profesiunea îmi îngăduie să-mi vizitez frecvent familia. La fratele meu mă duceam aproape în fiecare lună. La mama, de asemenea. Odată, înainte de culesul fructelor, m-a rugat, după cum îi era obiceiul, să vin să o ajut. I-am promis, deși după aceea am regretat cumplit. Așa că nu m-am dus. În schimb a venit ea la mine, luându-mă prin surprindere, motiv pentru care m-am arătat întrucâtva supărat. Mi se părea că o femeie ce dorea în mod serios să se confeseze fiului ei și să primească de la el iertarea păcatelor ar trebui să priceapă că misiunea lui de preot nu este să îndeplinească niște promisiuni meschine. Mă supăra faptul că mă vede atât de terestru. Iată de ce n-am simțit nevoia să mă scuz și m-am prefăcut cum că nu i-aș fi făcut vreoa promisiune serioasă.

Și uite, așa, am încetat să iubesc pe ultimul om de pe planetă care ar fi meritat-o. M-am temut să cer milostivirea Domnului, fiindcă împietrirea sufletului meu era așa de bătător la ochi de nedreaptă – și ca să mă căiesc în mod nesincer nu vroiam. Dar nu vroiam să ajung nici la ură. Poate că tânărul despre care v-am povestit nu știa ce înseamnă ura de mamă și că ura asta o inventase în clipa în care starea lui de orfan a încetat să mai fie motiv de sentimentalism sau de diverse substituții psihice. Ura poate fi ușor stăpânită, de la ură la pace și armonie este doar un pas. În schimb, indiferența este tot atât de departe de iubire ca și de ură, având pe deasupra o însușire specială: de a fi adânc ancorată în suflet. În profunzimea lui cea mai întunecată, acolo unde se află începutul dezastrului. Țin să menționez că pe atunci gândeam că

înstrăinarea de oamenii vii îmi poate fi numai de folos: încă nu apucasem să cunosc amărăciunea adevăratei singurătăți. Chiar dacă uneori eram despărțit de oameni, gândul îmi era mereu la ei, respectiv făceam ceva pentru ei; îmi pregăteam, de pildă, o nouă predică.

Este sigur că predicile mele aveau un efect foarte puternic asupra ascultătorilor, unii dintre ei chiar îmi aduceau laude. În câteva cuvinte spuneam o mulțime de lucruri, încât predica mea lăsa impresia de densitate și de polisemantism – impresie pe care, personal, nu o aveam. Enoriașii mei deprinseseră de la mine chiar și unele erori de limbaj – dacă e să judec după țârcovnic și după alți câțiva oameni care participau în vreun fel oarecare la activitatea spirituală a comunei.

Astăzi când nimănui nu-i mai pasă de păreriile mele privind modul de a predica, îmi dau seama mai bine de valoarea predicilor mele. Dar asta nu-mi aduce vreo consolare. Ba am devenit chiar superstițios. Locuiesc cam la două sute de metri depărtare de cea mai apropiată casă. În ultima vreme m-am trezit cu o obișnuință extrem de neplăcută. Pe la miezul nopții trebuie să-mi fac nevoia mare. Closetul e departe, mai aproape de casa vecinilor decât de a mea, și uite așa, mă ușurez repede în dosul gospodăriei mele. Mă străduiesc în fel și chip să mi se întâmple înainte de ora

douăsprezece. Numai că deseori nu-mi reușește. Așa că iau cu mine și revolverul, firește încărcat.

Mă întreb în ce mai cred de vreme ce mă înspăimântă până și întunericul de la miezul nopții.

Am senzația că dintr-odată cineva trece prin ușa încuiată. Nu este oare o manifestare a închistării mele? Un simbol al spaimei de a nu-mi fi dezvăluit propriul eu, posibil foarte de nimic și tâmp?

Apoi adorm fericit și mă trezesc pe la patru. La ora aceea se apropie dimineața, nu mai am de ce mă teme. Deschid fereastra și privesc spre Orion, spre partea de sud a cerului încărcat de stele, câteodată mă înfășor într-o pătură roșie și încep să mă plimb în jurul casei, cu o spangă-n mână. Spun roșie, cu toate că în timpul nopții nu prea știu exact ce pătură pun pe mine: am o pătură verde, alta roșie, o pătură albastră și una bălțată. La ceasul ăsta aș fi bucuros să mă scol din pat: vara mă și scol, dar acum, așa cum am spus, este încă beznă.

Mă culc la loc și dorm până pe la opt. Când nu pot să mai adorm, aștept până se face ora șase și mă duc fie la biserică, fie la cimitir. La biserică nu mă duc pentru a oficia slujba, doar deschid ușa, mă uit înăuntru și plec. Am de lucru. La amenajarea drumului. Pentru întreținerea lui primesc două sute de coroane

pe lună. Adevărul este că nu atât despre aceste două sute de coroane e vorba, cât de prilejul de a strânge toate fructele căzute din pomii de pe marginea drumului. Îmi place să mă plimb printre pomi și chiar, să nu râdeți, prin pomi.

Ciudat este că port inelul de logodnă al mamei, cu toate că ea n-a mers nicicând pe acest drum. Așa sunt țărâni. Unii dintre ei nu ajung nici până în satul vecin. Doamne ferește să creadă cineva că eu socotesc asta o greșală! Dimpotrivă, mi se pare lipsit de haz atunci când un țaran, tam-nisam, pleacă în excursie în sudul Cehiei și se întoarce convins că a cunoscut întreaga republică. Dar să nu uit de ce am pomenit de inel. Vreau să spun că aurul din el se risipește în lungul drumului. Inelul se tocește de sculele pe care le mănuiesc și de pietrele pe care le mut de colo-colo. După un timp și sculele se tocesc și se pierd prin țărâna drumului.

Pentru un om ce și-a petrecut jumătate din viață prin școli, totul pe lume i se pare într-o continuă evoluție, dezvoltare și perfecționare. Numai că lumea arată exact pe dos: e mereu aceeași și stă mereu în același punct. Numai trăirile de forță aproximativ egală pot aduce fericirea. Ar trebui să învățăm de la copii că viața e monotonă și că ar fi trebuit să ne deprindem să iubim repetabilele frumuseți. Eu văd doar o singură însușire fundamentală a lumii: ritmul. Nu-mi pot imagina natura și nici rațiunea în afara ritmului. Ridicole sunt toate jubileurile și toate aniversările – pentru mine fiecare zi e o sărbătoare și în fiecare zi îmi sărbătoresc ziua nașterii! Va trebui să vă obișnuiți cu asta.

Ce-i drept, mă înclin în fața instinctelor cu care nu putem lupta.

Pe vecinul meu Matej a trebuit să-l cinstesc cu o cinzeacă. E fericit că se cunoaște cu mine și mă invită insistent și sincer să-i fac o vizită. El m-a ajutat la exhumarea osemintelor mamei mele. Acum mama doarme somnul de veci lângă tata. Inelul am uitat să-l îngropăm, și eu îl port, sperând că oricum într-o bună zi se va afla aproape de mama, atunci când mă vor îngropa și pe mine alături de părinții mei.

Matej socotește ajutorul pe care mi l-a dat drept unul din punctele de sprijin ale amintirilor sale. De fiecare dată îi îngăduie să se mai smulgă realității de zi cu zi. De îndată ce vine vorba de pomenitul eveniment, începe să mă laude și să mă poftescă în vizită. Ah, de câtă vreme ne știm! Cu sora lui am fost coleg la școala din această localitate – fapt de care ne aducem cu plăcere aminte. Și ea și eu. În fața casei lor se află un păr pădureț. Fructele lui sunt aromate, dar necomestibile. De câte ori mă duc la ei, rup câte o pară sau culeg de pe jos câteva, apoi stau mult pe gânduri din care să mușc. Perele astea năzdrăvane nu sunt cu nimic mai prejos decât vinul lui Matej. Nu poți bea din el fără să zâmbești. Vinul lui Matej nu-ți mângâie gâtul. Îl gădilă. Matej turuie într-una tot felul de povești, e din ce în ce mai cherchelit și eu mă gâdesc că va fi din ce în ce mai greu să mă urnesc de la el. Am mereu impresia că Matej își dorește să fiu mai apropiat de sora lui. Oamenii din localitate trăiesc cu impresia că am fost răspopit. Când clopotul bate miezul zilei, ieșim în curte și ne așezăm în umbra tufelor detrandafiri. Pe cer nu-i nici un norișor și totuși suflă vântul. Păianjenii au trecut în hotarul plictisului, iar frunzele copacilor au început să se îngălbenescă.

În sfârșit ne despărțim.

Descui ușa de la intrare și mă tolănesc în fotoliu. Aud ticăitul ceasului deșteptător, mă simt bine și nu mă mai tem de nimic. Mă cuprinde somnul cel mai dulce, acela de la miezul zilei, în timpul căruia deschid din când în când ochii ca să constat că toate lucrurile se află la locul lor.

MALRAUX, CONDOTIERUL SCRITOR

de NICOLAE BALOTĂ

Ca și Valéry, André Malraux, credea și afirma că orice creație depășește intențiile creatorului, că orice operă devine, în desfășurarea destinului său, independentă de destinul autorului.

În contradicție, însă, cu această generoasă afirmație a sa, prin care recunoștea un fel de spațiu autonom al operei față de creatorul ei, Malraux s-a străduit o viață întreagă să cotopească ținuturile scrisului său, să le posedă, să le domine tiranic, să dovedească prezența sa în universul pe care-l considera al său, numai al său. El a vrut să-și înscrie propriul destin în ceea ce scria. Dar **habent sus fata libelli** – cum spuneau cei vechi, scrierile noastre își au totuși propria lor soartă, oricât am încerca să ni le apropiem.

Ediția nouă, pentru întâia oară cu adevărat completă a operelor lui Malraux, ediție în 6 volume masive, din care a apărut, în colecția Pléiade, primul, justifică teza referitoare la autonomia operei. O justifică tocmai în măsura în care textele publicate în acest tom desmint intențiile autorului, îi contrazic opiniile cu privire la propria sa operă. Căci, iată, descoperim în acest prim tom, printre altele, romanul din 1936, **Vremea disprețului**, pe care scriitorul îl repudiase mai apoi și nu voia să-l mai vadă figurând printre scrierile sale, nici măcar sub forma unui titlu în referințele la opera sa. Tot astfel găsim fragmente inedite din **Cuceritorii**, din **Condiția umană**, eliminate de el, cum vom descoperi în volumul al II-lea al acestor Opere complete, o amplă scriere (două mii de pagini manuscris) intitulată **Demonul absolutului**, închinată lui Lawrence, eroul din deșertul arab, lucrare rămasă ascunsă în sertarele scriitorului.

Așadar, abia acum la peste două decenii după moartea lui Malraux, opera sa începe să-și împlinească destinul, desprinzându-se de voința, de intențiile autorului. Legatul testamentar al omului nu mai apasă asupra scrierilor, care își urmează autonome calea.

Aceasta nu înseamnă că prezența lui Malraux în textele sale poate fi evitată, că omul cu trăirile sale poate fi evacuat din acestea. Rar prezență mai incitantă, mai iritantă, mai inevitabilă decât a lui într-o operă. Aflăm cu această ocazie că la întrebarea pe care i-o pune cineva: „De ce nu recunoașteți **Vremea disprețului**?” el ar fi răspuns: „Pentru că n-am fost torturat”. Răspunsul acesta ne intrigă. E prezumțios: presupune că ar fi trebuit să încerce printre aventurile sale și pe aceasta, a torturii; că el a încercat toate trăirile excepționale, cu singura excepție a acesteia. Răspuns vanitos: presupune că el, Malraux a trăit toate câte le pune pe seama personajelor și că scriind despre tortura la care a fost supus unul din eroii săi, a greșit – **Felix**

culpa - fericită culpabilitate, care ne-a prilejuit o asemenea literatură.

În realitate lectura atentă a scrierilor lui Malraux, a tuturor operelor sale, cu versiunile lor diverse, incluzându-le pe cele repudiate de el, ne revelează prăpastia existentă între realitatea biografică a experiențelor trăite de el și proiecțiile sale literare. Dacă părea să afirme, în cuvintele pe care le-am citat cu privire la **Vremea disprețului**, că nu găsea justificată o ficțiune a sa dacă aceasta nu pomea de la o experiență trăită, ci de la una imaginată, ar fi trebuit să condamne pentru acest motiv cea mai mare parte a operei sale.

Și, înainte de toate, toate scrierile sale de tinerețe. Când în 1921 debutează în literatură cu **Lunes en papier**, acele năstrușnice exerciții în domeniul ficțiunii, tânărul care întreprinsese fără vreo deosebită asiduitate studii de arheologie și orientalistă, se angajează, în marginea suprarealismului, într-o aventură verbală, stilistică, nicidecum într-una a acțiunii, a sângelui. Acel **Royaume farfelu** pe care-l desenează într-una din primele sale scrieri, ca și „lunile” decupate „în hârtie” constituie un tărâm imaginar, populat de figuri emblematice. O alegorie barocă, iată ce-i convenea din plin tânărului Malraux, condotier al verbului mult înainte de a deveni sau de a se pretinde un condotier în spațiul unor mari, sau presupus mari cauze umanitare ale veacului.

Toate acele prime scrieri – printre care bizarul text intitulat **Scris pentru un idol cu trompă** – trădează o imaginație în răspăr: în răspăr cu realul, cu convențiile literare, cu preceptele morale, cu comandamentele societății. Și, totuși, Malraux nu este un adevărat rebel. El n-ar fi putut adera singur la

insurecția suprarealistă. Aceasta pentru două motive pe care tot acele pagini din tinerețe – pe care le redescoperim în nouă ediție a **Operele complete** – ni le demonstrează în mod evident. Întâi, pentru că era mult prea atașat de tot ceea ce în ordinea verbului ca și în aceea a formelor este... ordine, deci construcție, organizare, pentru ca să poată suporta nihilismul Dada sau radicalismele revoluționare suprarealiste. Dezintegrarea, descompunerea, demoralizarea propovăduite de Breton și ai săi nu puteau găsi întrînsul un militant fidel.

Și apoi era un om al privirii: cred că cei ce-și oferă cu voluptate spectacolul lumii nu pot fi în același timp partizani ai subminării acestui **theatrum mundi**. Iar Malraux era numai ochi pentru ceea ce lumea înfăptuirilor omului îi putea oferi. Mi l-am închipuit întotdeauna – așa cum fără îndoială i-a plăcut și lui să se înfățișeze, privind singur – în noaptea mediteraniană – lângă coloanele Partenonului, pe colina sfântă a Atenei. Ce putea el să vadă noaptea pe Acropole? Pe el însuși în mijlocul celor ce le bănuia în întunericul înstelat, al tuturor celor pe care ochiul său le păstrase din zburul mediteranian. Venise atunci la oracolul grec (singurul de care ne mai amintim, noi, oamenii bătrânei Europe) și acesta îi vorbise despre el. Despre ce altceva îi putea oare vorbi acestui mare egotist? Oracolul i-a vorbit despre cea mai înaltă ipostază a sa, despre proiecția sa într-un cer exemplar. „Cultură și curaj” i se părea că aude printre altele. A doua zi când va pronunța discursul său, celebrul Discurs de la Atena, va spune: „Eschil și Sofocle nu ne-ar mișca în felul în care ne mișcă, dacă nu ne-am aminti că ei au fost luptători. În conștiința lumii Grecia suverană este Atena cea gânditoare, sprijinindu-se în lance. Niciodată mai înainte arta nu unise lancea și gândirea”.

Malraux se desvăluie în obsesiile sale fundamentale prin această formulă: Conjunția gânditorului cu luptătorul (mai exact așa spune cu cuvântătorul) îl va urmări de **Tentația Occidentului** până la **Metamorfoza zeilor** din eseul său încă juvenil. Dar nici acțiunile, nici cuvintele nu sunt decât o manifestare, o aplicare a datelor originare ale privirii. De fapt setea de a vedea l-a mânat pe acest occidental spre Orientul fabulos. Setea de a vedea și – legată de aceasta – setea de a fi văzut. Un adevărat îndrăgostit al spectacolului, nu refuza niciodată să se dea în spectacol. De abia a debutat în literatură și a pornit spre orient. Dar nu va scrie o tentație a orientului (tentație pe care a cunoscut-o până la căderea în păcatul furtului de basoreliefuri khmei, de la templul din Bentai Srei din Cambodgea). În orient el nu se poate lepăda de judecățile și prejudecățile sale occidentale. Revolta comunistă de la Shanghai, la care participa ca un spectator, formarea unui jurnal la Saigon sunt acte înscrise într-un perimetru ideologic sau pragmatic occidental. De aceea atunci când, întorcându-se în Franța, scrie și publică scrisorile fictive ce alcătuiesc **Tentația Occidentului**, pune în gura unui tânăr chinez, personajul său exotic, sentințe referitoare la o lume cuprinsă de febra occidentalismului. Chiar și atunci când scrie despre China sa natală, tânărul Ling se gândește la soarta occidentalului. Este interesant să citești azi, după ce China a cunoscut înscăunarea tiraniei

comuniste, sângeroasa revoluție culturală și zorii incerti ai unei liberalizări, să-l citești pe tânărul Malraux din **Tentația Occidentului** în zilele convulsiilor unei Chine tinere ce privește spre modelul occidental al libertăților. Malraux fusese la Canton și Shanghai în 1925 și 1927 în timpul luptelor, și-l pune în cartea sa pe un bătrân chinez să declare cu privire la tulburările din Imperiul de mijloc: „Spectacolul e de o forță cu totul specială Teatru al Angoasei! E distrugerea, zdrobirea celui mai mare dintre sistemele umane, a unui sistem care a reușit să trăiască fără să se sprijine nici pe zei nici pe oameni. Zdrobirea! China se clatină ca un edificiu în ruine și anxietatea nu vine nici din incertitudini, nici din lupte ci din simpla greutate a acoperișului care tremură...”

Dar mai grav i se pare lui Malraux tremurul existențial, mai ascuns, mai puțin spectaculos, al Occidentului. Aici nu este doar fragilul acoperământ al civilizației ce se clatină ci certitudinile cugetului și îndreptările faptei. Nu sunt sigur (mă îndoiesc chiar), că tânărul scriitor care redacta febril mica sa Tentație a Occidentului, citise cartea lui Spengler, **Declinul Occidentului**. O va face mai târziu, și urmele acestei lecturi se vor vedea în operele maturității sale. (De pildă în **Morii din Altenburg**). Dar în dialogul epistolar dintre un tânăr francez și un tânăr chinez el profetizează o moarte a Omului occidental, curând după moartea Dumnezeului său.

Anxietatea în fața acestei morți întrezărite, mai mult decât simpla, autentică plăcere a angajării într-o aventură existențială, îl va conduce pe Malraux pe căile Cuceritorilor, spre Calea regală, spre încercarea Condiției umane și firește spre evocarea unei Vremi a disprețului.

Primul volum din colecția Pléiade al **Operelor complete**, conține toate aceste mari romane ale scriitorului. Singură **Speranța**, din 1937 va apare în volumul următor. Scrieri peste care s-a depus întrucâtva praful timpului și pe care o lectură, azi, voit înnoită, reușește abia în parte să le desprăfuiască. Numai văzând în ele – sau cel puțin în paginile lor cele mai reușite – momente ale unei lupte pe frontieră, ale unei situații limită, reflexe ale acelei anxietăți a sfârșitului, ce caracterizează omul nihilului din sec. al XX-lea, ficțiunile acestea izbutesc să trezească în noi o participare. Aventurile, gesticulația eroilor, pericolele ce-i amenință, semnele violenței impresionante, poate, odinioară ne lăsau indiferenți. Patosul secolului (mai ridicol adeseori decât grandilocvența romantică din veacul al XIX-lea) răsuna penibil de vid, de lipsit de patetic. Cât despre meditațiile asupra omului, care i-au făcut să tremure pe „trăiriștii” noștri, acele biete formule – din **Condiția umană**, – ele ne surprind prin lipsa lor de densitate. Punem apoi la îndoială aproape neconținut sinceritatea, tocmai virtutea pe care și-o aroga Malraux. Citindu-l pe Valéry, care opunea luciditatea sa sincerității lui Gide, Malraux declara că până la 30 de ani a trăit printre oameni obsedați de cultura sincerității. Un cult pe care l-ar fi împărtășit cu aceștia. Dar l-a practicat el cu adevărat? Nimic nu se pretează mai mult și mai ușor la mimare, la măsluire ca sinceritatea. A urmărit el oare cu încăpățănare, cum o afirma odată, să reducă partea de comedie, de joc, din viața și opera sa? Nu cred! În primele sale opusculi își regizează

POEȚI DIN REPUBLICA MACEDONIA

GHEORGHI BARBAROVSKI

Dialog

Ea:
din vânățul ram al apusului
căzut este fructul de aur
frigul se întetește,
e vremea să plec.

El:
rămâi,
iubirii
foc să-i dăm.

Ceruri

Te cert –
În schimb de săgeți cu ochii te cert.
Ce-ascunde acest clopot de-aramă?
Amuțit de priviri,
De degetul îndreptat înspre creștet,
Ce-ascunde
Dacă ascunde?
Înțelepciunea să i-o pot dezbrăca
Mă tot lupt cu molitva, teasta-i apăs –
Ce haină-i această mare fără de val
Ce blestem,
Blestem dacă e,
Poartă în pântec.
Mă scufund!
Ce fel de inimă are
Dacă inimă are
Cerule care-amuțit
Îmi va supraviețui?

OLEG DEMENTIENKO

Frica

Stau pe gânduri să ridic ori nu
Piatra, să mă zgâiesc
Ce-o fi dedesupt.

Oare palpită ca o fiară înfuriată
Fiindcă n-au mișcat-o din loc
Din umbra în care a stat
Tot căutând prin tăcere-o ieșire?

Frica-i aici.
Oare vom fi pregătiți
S-o ridicăm?
Dar ne gândim la noi înșine
Fiindcă singurătatea-i cea mai mare-apăsare.

N-am ridicat-o.
În mâini ținem două cuțite
Îndreptate spre cer.

Dar dacă este așa

Voi lua tot ce este verde
Și-ngropat adânc în țărână
Să-l răsădesc și să-l îmbrățișez.

Voi plânge cu vorbe –
Trăiască așadar sărbătoarea din mâini
Și dragostea care se-ascunde.
Mă voi ruga să se sfarme-ntreg țărnul
Pregătit să întreacă
Înaltul.

Numai dacă este așa
Voi vorbi îndelung
Și focul voi stinge
Acolo unde ceața s-a-ntins.

Dacă-n cele din urmă nu se justifică
Scânteia din noi
Vom descoperi pericolul
Larimei
Și vom sări peste zidurile Chinei.

O privire de pe stâncă spre mare

Frig e în zori. Cu privirea vânez
Pescărușii care nu pot să-și ia zborul.
Pe aproape lebedele, frica
Bunilor frați strălucesc fără nici un mulțam.
Pe valuri necunoscutul
E grija mea cea mai mare. Mă cert
Fiindcă n-am o barcă mai acătării –
Pășesc din val pe alt val
Urmând clopotirile țărmului.
N-am ajuns până la rumenul soare.
Păsările care-s vânat, din el au făcut
Semnul numai bun
Al fantasmei. Renegată
E de sufletul care-o ascultă.
Frica înseamnă unire.

Același obicei mai departe

În aceeași parte privirea-mi arunc –
Chipul îmi e în mausoleu.

Pe altă piatră el plânge
Numele nu vreau să i-l rostesc.

Fără nume îi e fantezia, graiul e-n geamăt.
Egoist, de ce m-aș pofti? Cine-i în spate?
Noi întinși așteptăm vânt cu ploaie
Să ne curețe de oboesală. Nimeni nu este
Trezit de prea marea lumină
Acolo unde nu-i este locul
Și de ce să fie atâta într-un singur loc
Când tot nu-i de ajuns pentru-a rămâne
aceiași?

Apele de ce ne sunt luate,
Căzătoarele stele,
Ochii care-n refrigerator se topesc
Nu țipa – oricum nimeni nu te aude
Doi metri sub mare
Nimeni nu vine.

În românește de:
Dumitru M. Ion

ficțiunile ca niște comedii (din care nu lipsește o doză de absurd). Mai târziu, în operele de la mijlocul vieții, el stilizează realitatea supunând-o necesității spectacolului imaginat de el.

Că ar fi voit ca viața trăită în și prin acțiune să se înscrie firesc, „sincer” în literatura sa nu ne putem îndoii. Că a reușit e mult mai puțin sigur. „Eu am știut prea puțin și nu prea bine să mă creez pe mine...” va mărturisi Malraux într-un târziu. Câtă dreptate avea zicând acestea.

Lectura primului volum al **Operelor complete** ne oferă deci câteva revelații surprinzătoare, multe regrete și o oarecare mai dreaptă înțelegere a celui ce în anii '20 și '30 nu ajunsese încă la crezul senectuții sale, la acel cult al artei ca resurrecție a vieții, dar care – inconștient – slujea o asemenea artă, crezând că slujește mai marea glorie a personalității sale, investită în scris.

1) Autorul „Cireșarilor“ (1972), Constantin Chiriță, primește o strângere de mână de la padișahul literelor române, Zaharia Stancu.

2) Pozând în cârje, Guță Băieșu încearcă să-i ducă cu „Preșul“ pe Ioan Alexandru și Mihai Sora.

3) „Singur printre poeți“ (1963), Marin Sorescu era totuși din când în când în vecinătatea lui Mircea Micu și Gheorghe Pituț.

4) Un critic subtil cultivat și întemeietor de dicționare: Marian Papahagi.

5) Corneliu Ștefanache scrutează „Miezul și coaja“ (1975) eternității.

